

VII. DEO

PARTNERSTVO I SARADNJA

POGLAVLJE 23 Evroatlantsko partnerstvo: Evroatlantski savet za partnerstvo i Partnerstvo za mir

POGLAVLJE 24 NATO i Rusija

POGLAVLJE 25 NATO i Ukrajina

POGLAVLJE 26 Saradnja sa zemljama Mediterana i šireg Bliskog istoka

POGLAVLJE 27 Saradnja sa zemljama Jugoistočne Evrope

FBD: PRIRUČNIK ZA NATO

POGLAVLJE 23

EVROATLANTSKO PARTNERSTVO:
EVROATLANTSKI SAVET ZA PARTNERSTVO I
PARTNERSTVO ZA MIR

Posle završetka Hladnog rata politika Saveza u razvijanju partnerstva sa brojnim zemljama nečlanicama odigrala je ključnu ulogu u promeni strateškog okruženja evroatlantskog područja. Afirmisanjem političkog dijaloga i saradnje na brojnim područjima, različiti oblici partnerstva pomažu u kreiranju evroatlantske bezbednosne kulture obeležene snažnom odlučnošću za primenu međunarodne saradnje u zadacima rešavanja ključnih bezbednosnih izazova u i izvan granica evroatlantskog regiona.

Podsticanjem i podrškom odbrambenih reformi mnogih zemalja partnera, evroatlantsko partnerstvo takođe doprinosi i demokratskoj reformi. Ono pomaže izgradnju savremenih, efikasnih i demokratski odgovornih oružanih snaga i drugih odbrambenih institucija i pruža podršku zemljama partnerima u rešavanju društvenih i materijalnih posledica reformi.

Današnji izazovi evroatlantskoj bezbednosti uključuju pretnje, poput terorizma, koje su transnacionalne prirode. Takve pretnje sve više dolaze sa ivice evroatlantskog područja. U takvoj atmosferi, međunarodna stabilnost i bezbednost sve više zavise od unutrašnje reforme i dalekosežne međunarodne saradnje, za koje u oba slučaja Partnerstvo ima ključnu ulogu.

Evroatlantski savet za partnerstvo (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC) nudi sveobuhvatan politički okvir saradnje sa zemljama partnerima. Pritom svaka zemlja ima mogućnost da sa Savezom kroz Partnerstvo za mir (Partnership for Peace, PfP) izgradi individualan odnos - program praktične bilateralne saradnje u kom zemlje partneri biraju aktivnosti u skladu sa vlastitim prioritetima.

NATO je takođe izgradio poseban oblik saradnje sa Rusijom, Ukrajinom, i zemljama Mediteranskog područja i šireg Bliskog istoka. Saradnja NATO-a i pomenutih zemalja zasniva se na nizu aktivnosti i mehanizama razvijenih u programima EAPC i PfP - dva komplementarna stuba koji zajedno čine Evroatlantsko partnerstvo.

Razvoj Evroatlantskog partnerstva

Pad Berlinskog zida u novembru 1989. godine označio je kraj sučeljavanja Istoka i Zapada koje je obeležavalo međunarodne odnose i delilo Evropu od kraja Drugog svetskog rata. U kratkom vremenskom periodu, nezapamćen ritam promena u Srednjoj i Istočnoj Europi postavio je pred NATO niz novih i znatno različitih bezbednosnih izazova. Političke promene koje su se dogodile otvorile su brojne mogućnosti za povećanje bezbednosti u Evropi, ali isto tako i za nove bezbednosne izazove i plodno tlo za moguće nestabilnosti.

Na sastanku na vrhu u Londonu u julu 1990. godine, lideri Saveza reagovali su kroz predlog nove međusobne saradnje sa svim zemljama Srednje i Istočne Evrope. Usledio je brz niz događaja, i već u decembru 1991. godine NATO predstavlja prvi službeni institucionalni program nove saradnje - Severnoatlantski savet za saradnju (the North Atlantic Cooperation Council, NACC) - forum za približavanje NATO-a i njegovih novih zemalja partnera sa ciljem raspravljanja o pitanjima od zajedničkog interesa. Na prvom sastanku NACC-a koji se desio onog dana kada je Sovjetski Savez prestao da postoji, 20. decembra 1991. godine, novonastalim nezavisnim zemljama ponuđena je podrška u realizaciji njihovih ambicija da u svojstvu demokratskih država, regionalno i u širem kontekstu, učestvuju u rešavanju multinacionalnih pitanja.

Velike promene u stavovima prema bezbednosti takođe su ugrađene u novi strateški koncept Saveza, objavljen u novembru 1991. godine, u kojem je prihvaćen širi pristup bezbednosti ukazujući na tri međusobno nadopunjavajuća elementa: dijalog, saradnju i održavanje sposobnosti za kolektivnu odbranu. Uz neophodnu važnost vojne dimenzije odbrane, mogućnosti za postizanje ciljeva Saveza političkim sredstvima bile su veće nego ikad. Dijalog i saradnja činile su osnovne delove pristupa potrebnog za rešavanje raznolikosti izazova sa kojima se Savez susreće. S obzirom na završetak Hladnog rata, izazovi su podrazumevali mere za smanjenje rizika od izbijanja sukoba proizašlih iz nerazumevanja ili namere, i bolje rešavanje kriznih situacija koje utiču na bezbednost Saveza kroz korake za povećanje uzajamnog razumevanja i poverenja među svim evropskim državama i nove inicijative za proširenje mogućnosti za istinsko partnerstvo u rešavanju zajedničkih bezbednosnih problema.

Na svom početku, NACC konsultacije bile su fokusirane na bezbednosne probleme preostale iz Hladnog rata, poput povlačenja ruskih jedinica iz baltičkih država. Politička saradnja takođe je bila započeta oko niza pitanja vezanih za bezbednost i odbranu. NACC je otvorio novi put podržavanjem reforme i izgradnjom transparentnosti i poverenja širom

evroatlantskog regiona. Međutim, naglasak NACC-a je bio na multilateralnom političkom dijalogu, ne ostavljajući mogućnost izgradnje pojedinačnih odnosa saradnje zemalja partnera sa NATO-om prema njihovim vlastitim situacijama i zahtevima. Do promene je došlo 1994. godine pojavom Partnerstva za mir. Ovaj bitni program bilateralne saradnje između NATO-a i individualnih zemalja partnera predstavljao je značajan korak napred u procesu zajedničke saradnje. U toku tri godine postignuti napredak bio je utvrđen formiranjem Evroatlantskog saveta za partnerstvo koji je zamenio NACC utirući tako put za razvoj ojačanog i operativnijeg partnerstva.

Proces Partnerstva sastoji se od izgradnje komunikacije i razumevanja između uključenih zemalja pri čemu neke od njih prate dugogodišnja regionalna, teritorijalna, politička, etnička ili verska neslaganja. Zajedničke aktivnosti kojima se težilo pronalasku zajedničkih rešenja za zajedničke pretnje, dovele su do značajnih rezultata u prevladavanju starih predrasuda i u uspostavljanju jasne vizije zajedničke koristi koja proističe iz saradnje.

Od pojave procesa Partnerstva, postignut je značajan napredak, a EAPC i PfP programi postali su kamen temeljac strukture evroatlantske bezbednosti. Imajući u vidu složenost procesa političkih, ekonomskih i socijalnih promena koje su se odvijale u Srednjoj i Istočnoj Evropi i bivšem Sovjetskom Savezu prepreke i teškoće su bile nezaobilazne. Ipak, uprkos svemu, u samo nekoliko godina tokom kojih su NATO i zemlje partneri preduzimali uzastopne korake prema širenju bezbednosne saradnje, dograđujući tako stvorene partnerske dogovore, EAPC i PfP programi polako su razvili svoju vlastitu dinamiku.

Danas se zemlje partneri redovno konsultuju sa zemljama članicama Saveza. Razvijaju pojedinačnu saradnju obuhvatajući raznovrsne aspekte odbrane i bezbednosti. Njihove vojne snage redovno zajedno sarađuju i vežbaju, a njihovi vojnici redovno služe uz bok jedni sa drugima u mirovnim operacijama pod vodjstvom NATO-a. Isto tako, zajedno sa zemljama članicama Saveza deluju protiv zajedničke pretnje terorizma.

Potreba da i sam NATO prođe kroz dalekosežnu transformaciju, kako bi uspeo da se nosi sa izazovima promenljivog bezbednosnog okruženja, imala je značajan uticaj na razvoj partnerstva i saradnje čije su aktivnosti i mehanizmi morali biti prilagođeni kako bi se ispunili NATO-ovi novi prioriteti. Štaviše, saradnja se morala produbiti i proširiti kako bi se odgovorilo na aspiracije različitih zemalja partnera, a pritom održala privlačnost ponuđenog. Stoga su na sledećim NATO sastancima na vrhu u Vašingtonu 1999, u Pragu 2002. i u Istambulu 2004. godine iznesene nove inicijative za produbljenje i jačanje saradnje između članica i zemalja partnera.

Promenjeni izgled partnerstva

Evroatlantsko partnerstvo pomoglo je nekolicini zemalja partnera da se pripreme za članstvo u NATO-u. Ono takođe pruža jedinstven okvir za doprinos evroatlantskoj bezbednosti i onim zemljama koje ne teže članstvu u Savezu.

Tokom godina, u Partnerstvo za mir uključilo se tridesetak zemalja, poimence Albanija, Austrija, Azerbajdžan, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Češka, Estonija, Finska, Gruzija, Hrvatska, Irska, Kazahstan, Letonija, Litvanija, Jermenija, Mađarska, BJR Makedonija*, Moldavija, Poljska, Rumunija, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Švedska, Švajcarska, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan.

Deset od gore navedenih zemalja partnera postale su članice NATO-a, a tri zemlje kandidatkinje rade na pripremama za buduće članstvo.

Oba talasa proširenja NATO-a uveliko su promenili ravnotežu između zemalja članica i zemalja partnera. Postoje upečatljive razlike u položaju preostalih zemalja partnera u pogledu njihove situacije i razvoja, što je takođe uticalo na fokus aktivnosti partnerstva. Neke od njih su tek na počecima razvoja odbrambenih struktura i sposobnosti. Druge su u mogućnosti da NATO-ovim mirovnim operacijama daju znatne snage, i iz vlastitog iskustva ostalim zemljama partnerima pružaju savete, obuku i pomoć.

Evroatlantski savet za partnerstvo

Evroatlantski savet za partnerstvo (EPAC) okuplja sve zemlje članice Saveza i zemlje partnere u multilateralni program koji obezbeđuje redovan dijalog i konsultacije o političkim i pitanjima bezbednosti. Istovremeno, on je i politički okvir za pojedinačne bilateralne odnose koji se razvijaju između NATO-a i zemalja učesnica Partnerstva za mir.

Odluka o osnivanju EAPC-a doneta je 1997. godine, manifestujući saznanja u Savezu da je nastupilo vreme za "korak dalje" od rezultata postignutih u NACC-u i osnivanje bezbednosnog foruma adekvatnijeg sve sofisticiranijim oblicima odnosa koji su se razvijali sa zemaljama partnerima u programu Partnerstvo za mir. Nivo već ostvarene saradnje u praksi bio je vidljiv u mirovnoj operaciji u Bosni i Hercegovini pod vođstvom NATO-a, gde su vojnici 14 zemalja partnera 1996. godine bili raspoređeni uz bok sa snagama Saveza. Transformacija NACC- a u EAPC dopunila je paralelne korake u jačanju uloge Partnerstva za mir povećanim učešćem zemalja partnera u donošenju odluka i planova za sva područja aktivnosti Partnerstva.

Pored kratkoročnih konsultacija o aktualnim političkim i bezbednosnim pitanjima u EAPC-u se odvijaju i dugoročne konsultacije i saradnja na više područja koje uključuju: upravljanje kriznim situacijama i operacije podrške miru; regionalna pitanja; kontrolu naoružanja i pitanja vezanih za proliferaciju oružja za masovno uništenje; borbu protiv terorizma, odbrambena pitanja poput planiranja, budžeta, politike i strategije; civilno planiranje za slučajeve vanrednih situacija i nivo spremnosti u slučaju katastrofa; saradnju na području naoružanja; nuklearnu bezbednost; kontrolu vazdušnog saobraćaja i saradnju u oblasti nauke.

EAPC-u je na raspolaganju čitav spektar mogućnosti koji mu omogućava fleksibilnost i susrete svih zemalja članica NATO-a i zemalja partnera ili manje radionice (workshop-ove) otvorenog tipa, zavisno o čemu se vodi rasprava.

Većina zemalja partnera otvorila je diplomatske misije pri glavnom sedištu NATO-a u Biselu što omogućava redovnu komunikaciju i konsultacije kad god se za to ukaže potreba. Sastanci EAPC-a na nivou ambasadora održavaju se mesečno, a godišnje na ministarskom nivou (ministari odbrane i spoljnih poslova) i nivou načelnika odbrane, a povremeno ili u slučaju izuzetnih događaja predviđeni su i sastanci na vrhu. Bezbednosni forum EAPC-a na visokom nivou predstavljen je 2005. godine da bi se u neformalnoj atmosferi raspravljalo o važnim pitanjima bezbednosti. Predviđeno je da Forum na godišnjim susretima okupi visoke državne funkcionere, parlamentarce i predstavnike medija i civilnog društva i nevladinih organizacija.

Partnerstvo za mir

Zasnovano na praktičnoj saradnji i privrženosti demokratskim principima koji su srž samog Saveza, Partnerstvo za mir (PfP) nastoji da afirmiše reformu, poveća stabilnost, smanji pretnje miru i gradi ojačane bezbednosne veze između pojedinačnih zemalja partnera i NATO-a, kao i zemalja partnera međusobno.

Suštinu programa Partnerstvo za mir čini partnerstvo kreirano između svake zemlje partnera i NATO-a prema njihovim pojedinačnim potrebama. Ono se realizuje na nivou i brzinom koje odabere vlada svake od zemalja članica. Od osnivanja Partnerstva za mir, razvijen je obiman program praktičnih mehanizama sa zadatkom podrške primeni i realizaciji PfP ciljeva i planova. Ovi mehanizmi nude okvir za bilateralno i multilateralno delovanje pružajući zemljama partnerima priliku za učešće u delotvornim

programima, a istovremeno manifestujući stvarnu prirodu njihovog angažmana sa NATO-om.

Formalni osnov Partnerstva za mir čini Okvirni dokument koji je NATO objavio 1994. godine kao pozivnicu zemljama koje su zainteresovane za učešće u ovom programu. U Okvirni dokument ugrađena je obaveza zemalja članica Saveza za konsultacije sa bilo kojom od zemalja partnera ukoliko ona smatra da su joj direktno ugroženi teritorijalni integritet, politička nezavisnost ili sigurnost. Svaka zemlja partner takođe određuje posebne programe i političke obaveze za jačanje demokratskog društva, podršku principima međunarodnog prava, ispunjavanje Povelje UN, Opšte deklaracije o ljudskim pravima, Završnog dokumenta iz Helsinkija i međunarodnih dogovora o razoružanju i kontroli, za uzdržavanje od pretnji ili upotrebe sile protiv drugih država, poštovanje postojećih granica i mirno rešavanje nesuglasica i sporova. Posebne obaveze su podsticanje transparentnosti u nacionalnom odbrambenom planiranju i finansiranju, uspostavljanju demokratske kontrole oružanih snaga i razvijanja sposobnosti za zajedničke akcije s NATO-om u mirovnim i humanitarnim operacijama.

Izbor pojedinih aktivnosti u okviru PfP-a zavisi od ambicija i sposobnosti svake zemlje partnera. Izabrana područja dostavljaju se Savezu u obliku takozvanog Presentacionog dokumenta koji služi kao osnov za pojedinačne zajednički donete partnerske programe posebno odobrene od NATO-a i svake zemlje partnera. Reč je o dvogodišnjim programima na osnovu brojnih mogućnosti i aktivnosti koje odražavaju ciljeve i prioritete Saveza. Naglasak saradnje je prvenstveno na vojnoj interoperabilnosti i reformi odbrane i suočavanju sa sa posledicama te reforme, dotičući sve aspekte NATO-ovih aktivnosti poput politike odbrane i planiranja civilno-vojnih odnosa, obrazovanja i obuke, protivvazdušne odbrane, komunikaciono-informacionih sistema, pitanja prenamene vojnih objekata, upravljanja kriznim situacijama i planiranja za slučaj civilnih vanrednih situacija, programa informisanja i komunikacije i naučne saradnje.

Bilateralni programi i vojne vežbe pomogle su zemljama partnerima u razvijanju snaga sposobnih za učestvovanje u mirovnim akcijama zajedno sa snagama NATO-a, u skladu sa jednim od ključnih ciljeva Partnerstva za mir. Zemlje partneri sve više prilagođavaju svoje oružane snage prema operativnim normama Saveza kako bi pomogle da se obezbedi efikasnost na terenu, stvarajući postupke i sisteme koji su kompatibilni sa onima koji se koriste u NATO-u. Partnerska koordinaciona ćelija, osnovana 1994. godine pri Vrhovnoj komandi savezničkih snaga za Evropu (Supreme Headquarters Allied Powers in Europe, SHAPE), saraduje sa obe NATO-ove Strateške komande kako bi doprinela ovom procesu pomažući u koordinaciji PfP-ove

obuke i uvežbavanja. Na sastanku na vrhu u Vašingtonu aprila 1999. godine pokrenute su značajne inicijative koje su povećale operativne dimenzije Partnerstva za mir i učešće zemalja partnera u PfP-ovom donošenju odluka i planiranju. One su uključivale predstavljanje Koncepta operativnih sposobnosti kojima se teži u razvijanju bliže vojne saradnje fokusirane na poboljšanje vojne delotvornosti multinacionalnih snaga. Razvijen je Političko-vojni okvir s ciljem jačanja konsultacija tokom eskalacija kriza koje bi mogle da iziskuju raspoređivanje jedinica za mir i pravovremeno uključivanje zemalja partnera u rasprave oko pitanja operativnog planiranja i stvaranja snaga. Predstavljen je i PfP-ov Program jačanja obuke i obrazovanja, osmišljen za pružanje podrške interoperabilnosti i unapređivanju veće saradnje i dijaloga u širim domenima odbrane i bezbednosti i NATO-a i zemalja partnera. Takođe postoji niz priznatih PfP-ovih centara za obuku koja doprinose razvoju mogućnosti obučavanja u PfP-ovim zemljama. Da bi se zemlje partneri što više integrisale u svakodnevicu Partnerstva pri osam NATO-ovih vojnih štabova formirani su su PfP elementi za personal (PfP Staff Elements) koji su popunjeni oficirima iz zemalja partnera.

Smernice za interoperabilnost ili zahtevi u pogledu sposobnosti nalaze se u PfP-ovom Postupku planiranja i revizije kreiranom sa ciljem da obezbedi veće operativne sposobnosti snaga zemalja partnera u saradnji sa snagama zemalja članica NATO-a tokom zajedničkih mirovnih operacija. Ovaj proces uveliko je dopridoneo delotvornosti zemalja partnera pri njihovom učešću u NATO-ovim mirovnim operacijama na Balkanu i u Avganistanu. Ovaj mehanizam formiran je po ugledu na sistem planiranja snaga koji se primenjuje i u NATO-u i koji je dostupan svim zemljama partnerima koje žele da ga primene. Planirani ciljevi, poznatiji kao Partnerski ciljevi, dogovaraju se sa svakom zemljom učesnicom, pružajući time i sredstva za procenu napretka prilikom osnovnih revizija. Ove potrebe su vremenom postajale sve kompleksnije i zahtevnije i povezane sa poboljšanjima sposobnosti i samih članica NATO-a. Zemlje partneri takođe koriste Proces planiranja i revizije kako bi stvorile efikasne, moguće i održive oružane snage i da bi podstakle nastojanja za širu reformu odbrane.

Partnerski sistem upravljanja i razmene informacija u realnom vremenu (Partnership Real-time Information Management and Exchange system, PRIME), razvijen 2001. godine u Švajcarskoj, zemljama partnerima i zemljama članicama NATO-a nudi međusobnu razmenu informacija kao i zahteve ili ponudu resursa za učestvovanje u okviru NATO-ovih programa.

Dalji koraci u proširenju saradnje u okviru Partnerstva učinjeni su su na Praškom samitu u novembru 2002. godine. Sveobuhvatna procena EAPC-a i Partnerstva za mir rezultirala je predlogom za jačanje saradnje

u odbrambenim reformama, jačanje političkog dijaloga sa zemljama partnerima i dalje povećanje njihovog učešća u planiranju, realizaciji i kontroli aktivnosti u kojima učestvuju. Predstavljen je i Partnerski akcioni plan protiv terorizma sa ciljem pružanja okvira ojačanoj multilateralnoj saradnji u borbi protiv terorizma.

Da bi se odgovorilo na reformske potrebe zemalja partnera, na Praškom samitu predstavljen je novi bilateralni mehanizam pod nazivom Individualni partnerski akcioni planovi (Individual Partnership Action Plans, IPAP). Ovi planovi za NATO su prilika za primerenije savete i pomoć zemljama partnerima koje su voljne i sposobne za celovitu realizaciju reformi, posebno u pogledu pitanja vezanih uz odbranu i širi politički okvir i u institucionalnim reformama. Razvijani na osnovu dvogodišnjeg rada, ovi planovi se donose sa ciljem približavanja različitih mehanizama saradnje kroz koje zemlje partneri saraduju sa Savezom, fokusirajući se na aktivnosti čiji je cilj pružanje što efikasnije podrške nastojanjima za unutrašnjom reformom. Pojačan politički dijalog o važnim pitanjima integralni je deo IPAP procesa. IPAP- ovi takođe nastoje da olakšaju koordinaciju bilateralne pomoći koja stiže od pojedinačnih zemalja članica NATO-a i zemalja partnera, kao i nastojanja ostalih relevantnih međunarodnih institucija. U novembru 2004. godine, Gruzija je postala prva zemlja koja je razvila Individualni partnerski akcioni plan sa NATO-om, a isti planovi takođe se ostvaruju i sa nizom drugih zemalja partnera.

Nastavljajući progres postignut u Pragu, samit u Istanbulu u junu 2004. godine, učinio je dalje korake ka učvršćenju Partnerstva, njegovoj izgradnji prema konkretnim ključnim pitanjima i direktnijem prilaženju potrebama i kapacitetima pojedinačnih zemalja partnera. Reforma odbrane označena je kao ključni prioritet Evroatlantskog partnerstva, a predstavljen je i Partnerski akcioni plan za izgradnju institucija odbrane (Partnership Action Plan on Defence Institution Building) da bi se zemlje partneri podstakle i ohrabile u izgradnji efikasnih i demokratski odgovornih institucija odbrane.

Mogućnosti zemalja partnera da prošire svoju ulogu u NATO-ovim vojnim operacijama, povećale su se ranijim uključivanjem u proces odlučivanja onih zemalja koje su donatori jedinica i pružanjem većih mogućnosti za političke konsultacije. Takođe je osnažen Koncept operativnih sposobnosti (Operational Capabilities Concept) unapređivanjem veće vojne interoperabilnosti i transformacijom struktura odbrane u skladu s NATO-ovim vlastitim razvojnim operativnim ulogama i kapacitetima. Pristupilo se i izradi opštih ciljeva i prioriteta do kojih se došlo kroz programe ponuđene u okviru PfP-a, kako bi zemlje partneri mogle lakše da utvrde one aktivnosti koje su za njih od posebne važnosti.

Istambulski samit posebno je apostrofirao saradnju NATO-a sa zemljama partnerima u dva strateški izuzetno važna regiona, Kavkazu (Azerbajdžan, Gruzija i Armenija) i Centralnoj Aziji (Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan).

Za ova dva regiona odredjen je Poseban predstavnik koji deluje u ime NATO-ovog Generalnog sekretara kao i dva oficira za vezu. Ove pozicije stvorene su sa ciljem jačanja NATO-ovih sposobnosti za pružanje prilagođene pomoći i saveta u primeni bitnih aspekata individualnih partnerskih akcionih planova u zemljama koje su te planove razvile kao i za unapređenje saradnje u pitanjima iz Partnerskog akcionog plana kao što su izgradnja odbrambenih institucija i borba protiv terorizma i Proces planiranja i revizije koji je od izuzetne važnosti u kontekstu pitanja reformi odbrane.

Reforma odbrane

Mnoge zemlje partneri suočene su sa izazovom prevazilaženja hladnoratovske zaostavštine, brojčano velikom vojskom i ogromnim magacinima naoružanja i municije. Veliki izazov predstavljalo je i ostvarivanje reforme odbrane sa ciljem razvijanja sposobnosti potrebnih za suočavanje sa današnjim bezbednosnim izazovima i potreba delotvornog doprinosa rešavanju kriza i mirovnim operacijama. Ništa manje važno nije bilo ni pronalaženje načina kako da se rešavaju socijalne i ekonomske posledice ovih reformi.

Jedan od najznačajnijih doprinosa Partnerstva za mir upravo je bilateralni program razvijan sa svakom zemljom partnerom kako bi međusobno razmenjivale ekspertize i podrška u rešavanju znatnih konceptijskih i praktičnih problema koji se javljaju u procesima reforme odbrane. NATO je takođe pokrenuo i niz inicijativa za podršku zemljama partnerima u područjima kao što su reintegracija vojnog osoblja u civilni život, prenamena vojnih objekata i sigurno odlaganje suvišnog ili zastarelog oružja i municije.

Izgradnja efikasnih institucija

Delotvorne i efikasne državne institucije odbrane pod civilnom i demokratskom kontrolom su suština stabilnosti evroatlantskog područja i osnove međunarodne saradnje u domenu bezbednosti. Da bi ukazao na značaj i važnu ulogu ovih institucija, Samit u Istanbulu juna 2004. godine, predstavio je nov Partnerski akcioni plan u izgradnji odbrambenih institucija

koji su odobrili šefovi država i vlada zemalja Evroatlantskog saveta za partnerstvo.

Cilj ovog novog mehanizma je da ojača nastojanja zemalja partnera u inicijativi i ostvarivanju reforme i restrukturiranju odbrambenih institucija kako bi one odgovarale domaćim potrebama i ispunjavanju međunarodnih obaveza. U skladu s tim, Akcioni plan definiše zajedničke ciljeve, podstiče razmenu važnih iskustava, i pomaže u donošenju bilateralnih programa odbrane i bezbednosti.

Najvažniji ciljevi Akcionog plana su razvoj efikasnih i transparentnih programa za demokratsku kontrolu odbrambenih aktivnosti, civilno učešće u razvoju odbrambene i bezbednosne politike, efikasne, transparentne, zakonodavne i pravne kontrole u sektoru obrane i predstavljanje procesa koji mogu uspješno da procene nivo bezbednosnog rizika i nacionalne zahteve odbrane i da ih usklade sa finansijski prihvatljivim i interoperabilnim kapacitetima. Akcioni plan takođe je naglasio važnost efikasne međunarodne saradnje i dobrosusedskih odnosa u pogledu odbrane i pitanja bezbednosti. Njegovo sprovođenje zahteva maksimalnu eksploataciju svih postojećih sredstava i mehanizama PfP-a i EAPC-a, uključujući i PfP-ov Program planiranja i revizije, kao ključno sredstvo za sprovođenje ciljeva Akcionog plana. Efikasno sprovođenje također uslovljava i zajedničko shvatanje standarda i koncepcija odbrane, odbrambenog upravljanja i reforme odbrane.

Politika poverilačkog fonda (The Trust Fund Policy)

Za područje odbrambenih reformi od posebne važnosti bilo je uspostavljanje NATO/PfP poverilačkog fonda, u septembru 2000. godine. Cilj je bio da se osigura mehanizam koji će zemljama partnerima pružiti pomoć u sigurnom uništavanju zaliha protivpešadijskih mina, u sklopu primene Konvencije iz Otave o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i prevoza protivpešadijskih mina i njihovom uništenju. Da bi se uključili i dodatni projekti demilitarizacije za uništenje ostale municije, malokalibarskog i lakog naoružanja ovaj fond je proširio spektar svoje politike. Korišćenje poverilačkih fondova takođe je prošireno i na podršku u suočavanju zemalja partnera sa posledicama odbrambenih reformi putem inicijativa za preobuku viška vojnog osoblja i prenamenu vojnih baza i objekata.

Projekti ovog fonda doveli su do uništenja ili odlaganja 1.6 miliona protivpešadijskih mina u Albaniji; 12.000 nagaznih mina i 7.000 tona viška municije i raketnog goriva u Moldaviji; 400.000 protivpešadijskih mina u Ukrajini; 1.200 nagaznih mina u Tadžikistanu; i više od 300 projektila u

Gruziji. Dalji projekti demilitarizacije uključili su su Albaniju, Azerbajdžan, Belorusiju, Srbiju, Crnu Goru i Ukrajinu.

Mehanizmi fonda omogućavaju zajednički rad zemalja članica NATO-a i pojedinačnih zemalja partnera u identifikaciji i realizaciji odabranih projekata. U svakom od projekata, zemlja članica NATO-a ili zemlja partner preuzima rukovodjenje u sponzorisaniu i razvoju predloženog projekta i identifikaciji potencijalnih donatora. Od one zemlje partnera koja ima direktnu korist od projekta očekuje se da aktivno učestvuje i maksimalno podrži projekt u okvirima svojih mogućnosti. NATO eksperti pružaju savete i uputstva.

Zemlje članice NATO-a i zemlje partneri dobrovoljno ulažu u ovaj fond kroz ponude opreme i usluga. U mnogo slučajeva, NATO Agencija za održavanje i nabavku (NATO Maintenance and Supply Agency, NAMSA) služi kao izvršna agencija koja je odgovorna za tehničke i finansijske aspekte.

Operacije podrške miru

Zemlje partneri imale su ključnu ulogu u mirovnim operacijama NATO-a na Balkanu, a znatno su doprinele i NATO-ovoj misiji u Avganistanu. Učešćem u takvim operacijama one stiču i praktično iskustvo timskog rada sa snagama Saveza i pomoći u uspostavljanju stabilnosti u kriznim područjima. Učešće zemalja partnera takođe pomaže i zemljama članicama Saveza olakšavajući im terete ovih misija i pružajući vidljiv dokaz širokog međunarodnog konsenzusa o važnosti doprinosa rešavanju kriza i sprečavanju širenja nestabilnosti.

Vojnici znatnog broja zemalja partnera s vremenom su se navikli na saradnju sa snagama NATO-a, što im pruža priliku da nauče kako Savez deluje u složenim i teškim okolnostima. Praktično iskustvo je, više nego bilo koji drugi činilac, postalo izuzetno važno u poboljšanju odnosa, izgradnji poverenja i razumevanju između vojnih snaga koje su do kraja Hladnog rata bile na protivničkim stranama učestvujući u konfrontacijama širom podeljenog kontinenta. Danas, NATO i zemlje partneri rade zajedno protiv zajedničkih pretnji i izazova.

Individualno učešće zemalja partnera i drugih zemalja nečlanica NATO-a u NATO mirovnim operacijama podleže finansijskim i tehničkim sporazumima dogovorenim između NATO-a i svake zemlje čije jedinice učestvuju u operacijama, u trenutku kada se proceni predloženi udeo u takvim operacijama. Svaka zemlja učesnica ostaje odgovorna za

raspoređivanje kontingenata svojih snaga kao i za podršku nužnu za njihovo efikasno delovanje. U nekim slučajevima ova podrška je takođe moguća i na bilateralnoj osnovi sa pojedinim članicama NATO-a.

Misija u Avganistanu

Od avgusta 2003. godine, NATO predvodi Međunarodne snage za pomoć bezbednosti (International Security Assistance Force, ISAF) u Avganistanu. Misija snaga koje su pod madatom UN je pružanje pomoći liderima Avganistana u uspostavljanju mira i stabilnosti u zemlji koja se oporavlja od dvadesetogodišnjeg građanskog rata, kao i u sprečavanju da Avganistan ponovno postane baza terorista.

Brojne zemlje partneri bile su učesnice ISAF-a otkad je rukovodjenje misijom preuzeo NATO. Neke od tih zemalja pružile su korisne specijalizovane snage poput vojne policije ili timova za razminiranje. Zemlje partneri iz Centralne Azije takođe su bile važne u osiguravanju potrebne logističke pomoći ISAF-u u opremi i zalihama. Veze razvijene kroz Partnerstvo omogućile su prevoz materijala, smeštaj snaga i opreme na teritoriji zemalja partnera. Imajući u vidu etničku raznolikost Avganistana, nekoliko zemalja partnera iz Centralne Azije imalo je priliku da oporoba svoj uticaj na druge načine a u prilog ciljevima ISAF-a.

Operacije na Balkanu

Zemlje partneri bile su integralni deo NATO mirovnih operacija od samog početka operacija u Bosni i Hercegovini i na Kosovu. U oba slučaja, najveći individualni doprinos ovim snagama dala je ne-NATO zemlja, Rusija.

Vojnici 14 zemalja partnera bili su deo Snaga za implementaciju (Implementation Force, IFOR) koje su nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 14. decembra 1995. godine razmeštene u Bosni i Hercegovini. U početku ove snage podržavale su sprovođenje vojnog aspekta mirovnog sporazuma, a kasnije su, u sklopu manjih Stabilizacionih snaga (Stabilisation Force, SFOR) decembra 1996. godine zamenile IFOR, pomažući u sprečavanju ponovnog započinjanja neprijateljstava i podstičući klimu napredovanja mirovnog procesa. Sve do decembra 2004, 21 zemlja partner, u različitom periodu, učestovala je u ovim operacijama, kada je odgovornost za održavanje mira poverena misiji predvođenoj Evropskom unijom.

Jedinice znatnog broja zemalja partnera od samog početka učestvovala su u Snagama za Kosovo koje je predvodio NATO (NATO-led Kosovo Force, KFOR), osnovanim 1999. godine. Misija KFOR-a je sprečavanje ponovne eskalacije neprijateljstava, formiranje bezbednog okruženja i podrška međunarodnim humanitarnim aktivnostima i radu Ujedinjenih nacija na Kosovu.

Borba protiv terorizma

Borba protiv terorizma je Glavni prioritet Saveza i zemalja partnera. Napadi na SAD, 11. septembra 2001. doveli su prvi put u istoriji do pozivanja na član 5. (odredba o kolektivnoj odbrani u osnovnom sporazumu Saveza). Na hitno sazvanom sastanku sledećeg dana, predstavnici zemalja od Severne Amerike i Evrope do Centralne Azije bezuslovno su osudili terorističke napade na SAD.

Zajedničko nastojanje za ujedinjenu borbu protiv terorizma konkretizovano je na Praškom sastanku na vrhu pokretanjem Partnerskog akcionog plana protiv terorizma koji pruža okosnicu za razmenu obaveštajnih podataka i ekspertiza i za poboljšanu saradnju, kako putem političkih konsultacija tako i putem praktičnih mera. Plan vodi jačanju saradnje u područjima kao što su bezbednost granica, obuka i vežbe povezane s borbom protiv terorizma, razvijanje kapaciteta za odbranu od terorističkih napada ili pak suočavanje sa posledicama terorističkog napada. Takođe, pomaže u širenju osećaja individualne bezbednosti i sigurnog uništavanja viška municije, malokalibarskog i lakog naoružanja, poput ručnih raketa, minobacača itd.

Rešavanje problema proliferacije oružja za masovno uništavanje

Suzbijanje proliferacije oružja za masovno uništavanje jedan je od Glavnih izazova bezbednosti 21. Veka. NATO-ov dijalog sa zemljama partnerima ima posebnu ulogu u postizanju neproliferacijskih ciljeva Saveza, u izgradnji poverenja i stvaranju uslova za otvorenost i transparentnost potrebnih za uspešnu borbu protiv proliferacije.

Savez nastoji da poveća međusobno razumevanje i razmenu informacija o temama vezanim za proliferaciju kroz konsultacije kako o političkim tako i o vojnim nastojanjima. Mnoge zemlje partneri poseduju vlastito iskustvo i znanje koje im omogućava da pružaju značajan doprinos u jačanju

zajedničkih napora na ovom području.

EAPC-ove radionice (workshop-ovi) za moguće rizike biološkog i hemijskog oružja, kao i istraživanja i razvoj novih sposobnosti i opreme za zaštitu od oružja za masovno uništavanje i jačanje opšte pripravnosti, pomažu lakšoj razmeni informacija i rezultiraju boljim saznanjima.

Takodje, eksperti za razoružavanje iz NATO-a i partnerskih zemalja imaju mogućnosti da raspravljaju i o političkim i obaveštajnim aspektima proliferacije oružja za masovno uništenje. U takvim slučajevima dosad su se fokusirali na neke od vodećih trendova u proliferaciji i upoznali sa prezentacijom regionalnih perspektiva u zemaljama ne-članicama EAPC-a kao što su Kina, Japan, Izrael ili Južna Koreja. Razmenjene su informacije o pitanjima prakse kontrole izvoza i realizacije najnovijih inicijativa za neproliferaciju.

Članice Saveza takođe su izvestile zemlje partnere o NATO-ovim aktivnostima u posebnim područjima hemijske, biološke, radiološke i nuklearne ABHO odbrane, posebno o razvoju i razmeštaju NATO ABHO bataljona.

Akcija protiv mina i malokalibarskog oružja

Multilateralne inicijative pokrenute su na globalnom, regionalnom i lokalnom nivou i kako bi se rešio problem širenja malokalibarskog oružja i doprinelo širenju saznanja potrebe za humanitarnom akcijom protiv mina. NATO i zemlje partneri pokušali su da upotpune takva nastojanja doprinoseći rešavanju ovakvih izazova na evroatlantskom području kroz partnerske političko-vojne ekspertize.

EAPC je uspostavio ad hoc Radnu grupu za malokalibarsko i lako naoružanje i akciju protiv mina kako bi stvorio forum za razmenu informacija o njeftkasnijoj kontroli transporta takvog oružja, naprimer kroz kontrolu nacionalnog izvoza i mehanizme realizacije. PfP program takođe nastoji da pokrene obuku o kontroli zaliha i sigurnom skladištenju, odlaganju i uništavanju viška zaliha, kao i u sakupljanju oružja i njegovom uništavanju u toku mirovnih operacija. Uz to, svakoj zemlji na njen zahtev pruža se i konkretna pomoć.

Pomoć pri uništavanju zaliha mina i malokalibarskog i lakog naoružanja takođe se obavlja i putem PfP poverilačkih fondova. Osim toga, jedinice NATO- a i zemalja partnera raspoređene u mirovnim operacijama na Balkanu i u Avganistanu, redovno pomažu civilnim organizacijama u humanitarnim akcijama razminiravanja.

Spremnost za odgovor na katastrofe

Saradnja na području pripravnosti i odgovora na katastrofe, o kojoj se u NATO-u govori kao o planiranju za slučaj civilnih vanrednih situacija (civil emergency planning), čini najveću nevojnu komponentu aktivnosti Partnerstva za mir. Efikasan odgovor na katastrofe zahteva usklađivanje prevoza, medicinskih sredstava, komunikacije, sposobnosti za odgovor na katastrofu i drugih civilnih resursa. Dok sve zemlje snose odgovornost za planiranje za slučaj civilnih vanrednih situacija na nacionalnom nivou, moguća veličina i prekogranični karakter pojedinih katastrofa zahtevaju pomoć, saradnju i planiranje na međunarodnom nivou kako bi se obezbedio maksimum efikasnosti.

Saradnja između NATO-a i zemalja partnera u pogledu planiranja za slučajeve civilnih vanrednih situacija obuhvata razne seminare, radionice, kurseve i obuku, koji približavaju vojno i civilno osoblje sa različitih nivoa lokalnih, regionalnih i nacionalnih vlasti. Ostale međunarodne organizacije poput UN-ove Kancelarije za koordinaciju humanitarnih pitanja i UN-ovog Visokog izaslanika za izbeglice, Međunarodne agencije za nuklearnu energiju i Evropske unije takođe su, kao i nevladine organizacije, važni učesnici ovih aktivnosti.

Evroatlantski koordinacioni centar za usklađivanje odgovora na katastrofe (Euro- Atlantic Disaster Response Coordination Centre, EADRCC) osnovan je je 1998. godine kao odgovor na zahtev Rusije za usklađivanje odgovora EAPC zemalja na katastrofe na evroatlantskom području. Centar deluje kao glavna veza u razmeni informacija i usklađuje odgovor između NATO-a i zemalja partnerima na katastrofe na evroatlantskom području. Osim toga, Centar organizuje vežbe planiranja za slučajeve civilnih vanrednih situacija uvežbavajući odgovore kroz simulirane prirodne katastrofe kao i one prouzrokovane ljudskim faktorom, kao što je, naprimer, terorizam. Kroz razvoj plana za delovanje, odgovarajuće postupke, potrebna sredstva, vežbu i obuku, NATO i zemlje partneri su kroz EADRCC uspešno koordinisali pomoć odgovarajući na nekoliko prirodnih katastrofa i pomažući izbeglicama za vreme kosovske krize.

Rad na ovom području obuhvata i razmenu informacija i učešće u planiranju za slučaj iznenadnih situacija u civilstvu radi procene rizika i smanjenja ranjivosti civila od posledica terorizma i oružja za masovno uništavanje, a u kontekstu Akcionog plana protiv terorizma. Dogovoreno je da Akcioni plan za planiranje za slučaj civilnih vanrednih situacija pomaže vlastima u poboljšanju civilne pripravnosti za moguće terorističke napade hemijskim, biološkim, radiološkim ili nuklearnim oružjem. Realizacija ovog plana zahteva upotrebu brojnih mehanizama poput pripremanja inventara

nacionalnih sposobnosti, od medicinske pomoći i otkrivanja radijacije do laboratorija za identifikaciju, vazdušno-medicinsku evakuaciju i skladištenje najvažnijih namirnica. NATO i zemlje partneri pripremile su i svakodnevno modernizuju inventar nacionalnih sposobnosti kako bi bile spremne u slučajevima napada.

Bezbednost, nauka i prirodna okolina

Dva različita NATO-ova programa redovno okupljaju naučnike i eksperte iz NATO-a i zemalja partnera s ciljem rešavanja problema koji su od zajedničkog interesa.

NATO-ov program Bezbednost kroz nauku NATO-ovog Komiteta za nauku teži da putem primene nauke doprinosi bezbednosti, stabilnosti i solidarnosti između zemalja. On podržava saradnju, umrežavanje i razvoj sposobnosti između naučnika NATO zemalja, zemalja partnera i zemalja Mediteranskog dijaloga. Program svoju podršku fokusira na saradnju u okviru istraživačkih tema koje su vezane uz odbranu od terorizma ili suzbijanje drugih pretnji bezbednosti. Uz ovo, program nastoji da podstiče razmenu i transfer tehnologije u cilju ispunjavanja određenih prioriteta zemalja partnera.

Odbor za izazove savremenog društva (Committee on the Challenges of Modern Society, CCMS) rešava pitanja prirodne okoline i društva okupljajući nacionalne agencije na saradnju u okviru dugoročnih i kratkoročnih ekoloških studija. Ovaj odbor za NATO i zemlje partnere ujedno je i jedinstven forum za razmenu znanja i iskustava o tehničkim, naučnim i političkim aspektima pitanja vezanim uz društvo, prirodnu okolinu i u civilnim i vojnim sektorima.

POGLAVLJE 24

NATO I RUSIJA

Od kraja Hladnog rata, zemlje članice NATO-a smatrale su da su razvoj pozitivnih odnosa i saradnje sa Rusijom, i izgradjivanje razvojnog i formalno oblikovanog partnerstva zasnovanog na zajedničkim interesima i trajnom dijalogu, jedan od prioriteta u prevladavanju starih antagonizama zasnovanih na ideološkoj, političkoj i vojnoj konfrontaciji.

Uprkos brojnih razloga smatralo se da bi NATO i Rusija mogli da imaju i dele strateške prioritete u suočavanju sa zajedničkim izazovima poput borbe protiv terorizma ili širenja oružja za masovno uništenje. Težilo se redovnim sastancima na ravnopravnim nivoima u Savetu NATO-Rusija koji predviđa konsultacije o aktuelnim pitanjima bezbednosti i razvoju praktične saradnje na brojnim područjima od zajedničkog interesa.

Razvoj odnosa

Ideološka i politička podela Evrope okončana je 1989. godine padom Berlinskog zida. Nakon raspada Sovjetskog Saveza i Varšavskog pakta 1991. godine i sa rastom novih bezbednosnih izazova u posthladnoratovskom okruženju, NATO je započeo formiranje novih oblika dijaloga i saradnje sa zemljama Istočne i Srednje Evrope i sa članicama Zajednice nezavisnih država (Commonwealth of Independent States, CIS). Rusija je 1991. godine postala članica Severnoatlantskog saveta za saradnju (North Atlantic Cooperation Council) koji je 1997. godine zamenjen Evroatlantskim savetom za partnerstvo.

1994. godine, Rusija se pridružila NATO-ovom Partnerstvu za mir (Partnership for peace, PfP) - značajnom programu bilateralne saradnje, a 1996. godine posle potpisivanja Dejtonskog sporazuma, Rusija je sa svojim jedinicama i logističkom podrškom učestvovala u NATO-ovim mirovnim operacijama u Bosni i Hercegovini.

Saradnja u složenim uslovima na balkanskom terenu doprinela je međusobnom poverenju i poduprla političku volju za unapređivanje saradnje NATO-a i Rusije. 1997. godine potpisan je Osnovni akt o međusobnim odnosima, saradnji i bezbednosti (Founding Act on Mutual Relations,

Cooperation and Security) kao formalni osnov za odnos NATO-a i Rusije. Njime je izražen zajednički cilj izgradnje dugotrajnog mira i osnovan Stalni zajednički savet (Permanent Joint Council, PJC) kao forum za savetovanje i saradnju, čime je odnos između Rusije i NATO-a uz operativnu poprimio i konkretnu institucionalnu dimenziju.

Trend napretka u pogledu jačanja međusobnog poverenja razvoja programa konsultacija i saradnje prekinut je dve godine kasnije. Zaostale hladnoratovske predrasude sprečile su PJC u razvoju njegovog potencijala i Rusija je pozivajući se tada na nesuglasice oko NATO-ove kosovske vazdušne kampanje suspendovala svoje učešće u ovom telu koje se do tada redovno sastajalo na nivou ambasadora.

Ipak Rusija je nastavila učešće u mirovnim operacijama u Bosni i Hercegovini, kao što je odigrala ključnu diplomatsku ulogu u rešavanju kosovske krize, da bi u junu 1999. godine, kada su se Snage za Kosovo, pod vodjstvom NATO-a konačno razmestile, ruski mirovnjaci postali njihov deo.

Tada se učinilo da će doći do trajnijeg poboljšanja odnosa između Rusije i NATO-a, a posle prvog izbora za predsednika Rusije Vladimir Putin izjavio je da će "raditi na ponovnoj izgradnji odnosa sa NATO-om u duhu pragmatizma"!

Ovakvim procenama tada je doprinelo nekoliko događaja. Naime, 12. avgusta 2000. godine, potonuće nuklearne podmornice Kursk, kada je poginulo 118 članova posade, naglasilo je hitnu potrebu za saradnjom između NATO-a i Rusije u odgovorima na slične tragične nesreće. Teroristički napadi na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine podsetili su na potrebu organizovanog međunarodnog delovanja u borbi protiv terorizma i drugih novih bezbednosnih izazova. Neposredno posle terorističkih napada, Rusija je otvorila svoj vazdušni prostor za međunarodnu koalicionu kampanju u Avganistanu razmenjujući obaveštajne podatke s ciljem pružanja podrške antiterorističkoj koaliciji.

U sledećih nekoliko meseci između Rusije i NATO-a održano je nekoliko susreta na visokom nivou, uključujući i dva sastanka Generalnog sekretara NATO-a i Predsednika Rusije, susret ministara spoljnih poslova Saveza i Rusije u decembru 2001. godine - tražile su se mogućnosti za pružanje novih podsticaja i sadržaja odnosima NATO-a i Rusije.

Savet NATO-Rusija

Pojačani pregovori rezultirali su dogovorom o zajedničkoj deklaraciji «Odnosi NATO – Rusija: Novi kvalitet» koji je potpisan od strane ruskih

i savezničkih šefova država i vlada u Rimu u maju 2002. godine. Ovom deklaracijom, zasnovanom na ciljevima i principima Osnovnog akta, lideri NATO-a i Rusije obavezali su se da će jačati sposobnosti za zajednički rad, na principima ravnopravnosti, u područjima od obostranog interesa i suprotstavljati se zajedničkim pretnjama i ugrožavanju bezbednosti.

Istim dogovorom osnovan je Savet NATO-Rusija (NATO - Russia Council, NRC) koji je zamenilo PJC. Savet omogućava ravnopravno učešće Rusije i svih članica NATO-a u identifikaciji i istraživanju mogućnosti za zajedničke odluke i aktivnosti u širokom spektru bezbednosnih pitanja na evroatlantskom području. Promena PJC-a u NRC (koji se sastaje u formatu «27» umesto «NATO+1») bila je ujedno i nov filozofski pristup prema odnosu sa Rusijom sa ciljem da se doprinese stvaranju osnažene atmosfere poverenja, a politička razmena mišljenja i konsultacije postanu pogodne za konkretnu saradnju.

NRC predviđa da njegovim sastancima predsedava Generalni sekretar NATO-a i da se oni održavaju na različitim nivoima - najmanje jednom mesečno na nivou ambasadora, dvaput godišnje na ministarskom nivou, a prema potrebi na nivou sastanaka na vrhu. Predviđeno je da se Odbor za pripremu (Preparatory Committee), koji pruža podršku radu NRC-a i kontroliše postojeću saradnju sastaje bar dvaput mesečno. Rad u posebnim područjima moguć je u okviru ad hoc ili stalnih radnih grupa. Takođe su jednom mesečno predviđeni sastanci između vojnih predstavnika, a dvaput godišnje na nivou načelnika Glavnih štabova.

Predviđeno je da NRC i njemu potčinjene strukture deluju po principima konsenzusa i trajnog političkog dijaloga. Članice NRC-a deluju kao nacionalni predstavnici i na način konzistentan njihovim kolektivnim obavezama i zadacima. Pritom članice NATO-a i Rusija zadržavaju pravo na samostalno delovanje, iako je njihov zajednički cilj u okviru NRC-a rad na svim područjima u kojima dele interese i poteškoće. Ta područja su navedena u Osnovnom aktu, a saradnja može da se intenzivira na nizu ključnih pitanja poput borbe protiv terorizma, upravljanja kriznim situacijama, sprečavanja proliferacije, kontrole naoružanja, mera za izgradnju poverenja, odbrane od krstarećih raketa, logistike, vojno-vojne saradnje, odbrambenih reformi i civilnih vanrednih stanja. Uz saglasnot članica ovom popisu mogu se dodati i nova područja.

NRC je osnovao nekoliko radionica (workshop) i odbora za izgradnju saradnje na ovim i drugim područjima, poput naučne saradnje i izazova modernog društva. Predviđeno je da do razmene mišljenja u NRC-u dolazi i povodom međunarodnih pitanja koja se tiču bezbednosti na evroatlantskom području, naprimer na Balkanu, u Avganistanu, Gruziji, Ukrajini, Iraku,

kao i na širem bliskoistočnom području. NRC takođe može da pomaže u izgradnji političke volje za preuzimanje zajedničkih inicijativa poput projekta za istraživanje potencijala NRC-a u borbi protiv pretnje izazvane avganistanskim narkoticima. Druga konkretna ilustracija nivoa političke saradnje je zajednički usvojena izjava ministara spoljnih poslova NRC-a 9. decembra 2004. godine u jeku tadašnje ozbiljne političke krize u Ukrajini kada je NRC pozvao sve stranke da istraju u izbegavanju nasilja, da se uzdrže od zastrašivanja birača i da zajednički rade na slobodnim i pravednim izborima koji izražavaju volju ukrajinskog naroda. Članovi NRC-a tada su naglasili i podršku demokratiji, nezavisnosti, suverenitetu i teritorijalnom integritetu Ukrajine - vitalnim faktorima kolektivne i nedjeljive stabilnosti i bezbednosti za sve.

NRC je zamišljen kao efikasan mehanizam za konsultacije, izgradnju konsenzusa, saradnju, zajedničko donošenje odluka i delovanje, da bude stub partnerstva NATO-a i Rusije. Na održavanje trenda zasnovanog na prošlim političkim i operativnim dostignućima, gleda se kao na značajan faktor izgradnje većih mogućnosti u budućoj saradnji.

Olakšavanje kontakata i saradnja

Ruska misija pri NATO-u osnovana je u martu 1998. godine s ciljem lakše saradnje i konsultacija između NATO-a i Rusije. A početkom 2001. godine u Moskvi je otvorena NATO Kancelarija za informisanje (NATO Information Office, NIO) s ciljem poboljšanja međusobnog razumevanja putem širenja informacija i publikacija, organizovanja konferencija i seminara za ciljanu publiku i akademija za mlade studente. Konkretnije, zadatak NIO-a je objašnjavane potreba saradnje NATO-a i Rusije koja naglašava veliki broj područja u kojima se prepliću njihovi interesi, naprimer borba protiv terorizma, sprečavanje širenja oružja za masovno uništenje, i razmena iskustava iz odbrambenih reformi i vojne transformacije.

U maju 2002. godine, u Moskvi je osnovana Vojna misija za vezu s ciljem jačanja transparentnosti i omogućavanja redovnih kontakata, protoka informacija i konsultacija između NATO-ovog Vojnog odbora i ruskog Ministarstva odbrane. Direktna bezbedna telefonska komunikacija između kancelarije Generalnog sekretara NATO-a i ruskog Ministra obrane uspostavljena je 2003. godine. Rusko vojno odljenje za vezu osnovano je 2004. godine u NATO-ovoj strateškoj operativnoj komandi u Monsu (Belgija), (The Supreme Headquarters Allied Powers in Europe, SHAPE). Ruski oficiri takođe su zastupljeni u Partnerskoj čeliji za koordinaciju (Partership Coordination Cell) u SHAPE-u kako bi olakšali učestovanje u PfP aktivnostima.

Borba protiv terorizma

Nigde se stavovi članica NATO-a i Rusije nisu jasnije podudarali nego kad se radi o borbi protiv terorizma koji je postao velika pretnja međunarodnoj bezbednosti i stabilnosti zahtevajući pojačan i koordinisan odgovor. U leto 2004. godine, prvi put u istoriji, brojni tragični događaji prouzrokovani terorizmom u Rusiji doveli su do vanredne sednice NRC-a. Ambasadori NRC-a snažno su osudili terorizam u bilo kom obliku i ponovo potvrdili svoju odlučnost da zajedničkim naporima stanu na kraj ovoj opštoj pretnji.

Usledili su konkretni koraci poput donošenja NRC-ovog Akcionog plana protiv terorizma koji su 9. decembra 2004. odobrili ministri spoljnih poslova NRC-a .

Ovaj plan nudi strukturu i cilj saradnje NRC-a na ovom ključnom području, i udružuje saradnju NRC-a fokusiranu na sprečavanje terorizma, borbu protiv terorističkog delovanja i upravljanje posledicama u slučaju terorističkih napada.

Organizovana je zajednička procena konkretnih opasnosti od terorizma koja se neprestano revidira. Na tri konferencije na visokom nivou - 2002. godine u Rimu i Moskvi i 2004. godine u Norfolku (Virginia, SAD) - raspravljalo se o ulozi vojske u borbi protiv terorizma, uz savete za razvijanje praktične vojne saradnje na ovom području. Konferencija održana u Sloveniji u junu 2005. godine, bila je fokusirana na izazove s kojima se suočavaju državne vlasti u Rusiji, Španiji, Turskoj i Sjedinjenim američkim državama u rešavanju posledica terorističkih napada i na način na koji su se naučene lekcije otada ugradile u politiku i praksu.

Posebni oblici borbe protiv terorizma takođe su ključno žarište mnogih područja saradnje u okviru NRC-a, naprimer planiranje vanrednih stanja, sprečavanje proliferacije, kontrola vazdušnog prostora, odbrana od krstarećih projektila, reforma odbrane i naučna saradnja.

Suočavanje sa ostalim novim pretnjama bezbednosti

Pretnja, dosad bez presedana, prouzrokovana sve većom dostupnošću balističkih projektila, tema je saradnje na području odbrane od krstarećih projektila na kojem su NATO i Rusija postigli impresivne rezultate. Prelomna je bila združena vežba na komandnom mestu koja je obavljena u Sjedinjenim američkim državama u martu 2004. godine, koristeći kompjutersku simulaciju scenarija kako bi se procenio eskperimentalni koncept operacija odbrane od krstarećih projektila. Posle toga u martu

2005. godine održana je još jedna vežba u Holandiji sa ciljem da uspostavi nivo vojne interoperabilnosti koji bi NATO-u i Rusiji omogućio brz i efikasan odgovor na pretnje balističkih projektila NATO-ovim i ruskim jedinicama koje učestvuju u združenoj misiji.

NRC-ova Studija interoperabilnosti na području protivbalističke odbrane ušla je u svoju drugu fazu 2005. godine.

U izradi je i NRC-ova inicijativa za hemijsku, biološku i radiološku zaštitu. Zajednički rad predviđen je i u pogledu nuklearnih pitanja i saradnje protiv proliferacije oružja za masovno uništenje.

Predviđena je saradnja na području kontrole vazdušnog prostora s ciljem jačanja transparentnosti i vazdušne bezbednosti i suprotstavljanja pretnjama poput moguće upotrebe civilnih aviona u terorističke svrhe. Takodje i fizibiliti studija uzajamne razmene podataka u okviru vazdušne kooperacije «Cooperative Airspace».

Operativna saradnja

Sve do povlačenja ruskih vojnih snaga u leto 2003. godine, Rusija je sedam godina bila jedan od najvećih ne-NATO-ovskih donatora jedinica tokom mirovnih operacija na Balkanu, gde su ruski vojnici sarađivali sa snagama Saveza i drugim zemljama partnerima podržavajući nastojanja međunarodne zajednice u izgradnji trajnog mira i stabilnosti u regionu. Ruski mirovnjaci su prvobitno bili raspoređeni u Bosnu i Hercegovinu u januaru 1996. godine kao deo multinacionalne brigade u severnom sektoru, obavljajući zadatke dnevne patrole i bezbednosne kontrole i pomoći u obnovi i humanitarnim akcijama. Pošto su odigrali bitnu diplomatsku ulogu u završetku sukoba na Kosovu u junu 1999. godine ruski vojnici rasporedili su se kao deo multinacionalnih brigada u istočnom, severnom i južnom delu pokrajine, pomagali u vođenju aerodroma u Prištini i obezbeđivanju medicinskog materijala i usluga.

Nadograđujući iskustvo stečeno u saradnji u mirovnim operacijama na Balkanu, razvijen je opšti koncept zajedničkih mirovnih operacija koji bi trebalo da služi kao osnova u eventualnim budućim NATO-ovim i ruskim mirovnim operacijama pružajući detaljan nacrt zajedničkog rada sa ciljem postizanja stabilne, konstruktivne i transparentne saradnje između NATO-a i Rusije.

U decembru 2004. godine, privedene su kraju sve potrebne formalnosti za rusko učestvovanje u NATO-ovoj pomorskoj operaciji «Active Endeavour

- OAE» u Sredozemlju, kao početak novog perioda operativnih aktivnosti koji obuhvata razvoj veće vojne interoperabilnosti u upravljanju krizama i borbi protiv terorizma.

Zemlje članice NATO-a takođe su pozdravile ruski predlog za pružanje praktične podrške NATO-ovim Međunarodnim snagama bezbednosti u Avganistanu. Na marginama neformalnog sastanka NRC-ovih ministara spoljnih poslova u Viljnusu (Litvanija), 21. aprila 2005. godine Rusija se priključila NATO-ovim snagama PfP-a, uspostavivši potreban zakonodavni okvir za dalje operativne aktivnosti i jačanje praktične saradnje.

Reforma odbrane

Rusija i zemlje članice NATO-a dele interes u reformi odbrane, uzimajući u obzir zajedničku potrebu za odgovarajućim vojnim snagama, obučenim i opremljenim za suočavanje sa širokim spektrom pretnji u 21. veku.

NRC-ova saradnja u području odbrane obuhvata različite aspekte, poput upravljanja resursima, prenamene odbrambene industrije, odbrambenog planiranja i planiranja snaga, kao i makroekonomska, finansijska i socijalna pitanja. Ostala područja saradnje zahvataju područja nadzora vojnog nuklearnog otpada, strateškog vojnog transporta i inženjerstva vojne infrastrukture i logističke interoperabilnosti, preduslova za efikasnu saradnju van sopstvenog sistema. Započet je i istraživački rad sa temom kako da se poboljša opšta interoperabilnost NATO-ovih i ruskih snaga. Štaviše, sa ciljem promovisanja istraživačkog rada u reformi odbrane zabeležene su dve stipendije za ruske naučnike na NATO-vom koledžu odbrane u Rimu.

U junu 2001. godine, u Moskvi je osnovan ruski Centar za preobuku namenjen otpuštenom vojnom osoblju i njihovim porodicama, a 2003. godine, širom Rusije otvoreno je još šest novih regionalnih centara.

Vojno-vojna saradnja

Glavni cilj vojno-vojne saradnje je poboljšavanje interoperabilnosti između snaga Rusije i Saveza imajući na umu da se od savremene vojske, u trenutku poziva za učestvovanjem u mirovnim ili ostalim operacijama upravljanja krizama, očekuje saradnja u okviru višenacionalne komande i strukture snaga, što iziskuje i veliki broj vežbi i programa obuke.

Posle gubitka ruske atomske podmornice Kursk u avgustu 2000.godine,

zajednički poduhvati započeti su na području mera za spasavanje posade podmornica. Okvirni sporazum, potpisan u februaru 2003. godine, predstavljao je velik korak ka standardizaciji postupaka traganja i spasavanja, saradnje u razvoju opreme, razmeni informacija, i realizovanju zajedničkih vežbi za ispitivanje postupaka.

Saradnja se dotakla i uspostavljanja okvira za obostranu pomorsku razmenu i posete lukama, kao i mogućih aktivnosti za unapređivanje zajedničkih vežbi između vojnih snaga Rusije i NATO-a. U cilju priprema ruske posade za buduću podršku u Operaciji «Active Endeavour», 2005. godine organizovane su vežbe obuke.

Logistička saradnja

Savremeno bezbednosno okruženje ukazuje na potrebu pokretnih vojnih snaga i multinacionalnih operacija koje iziskuju bolju koordinaciju i objedinjavanje resursa kad god je to moguće. Različite NRC-ove inicijative ukazale su i na saradnju na području logistike, kako sa civilne tako i sa vojne strane kao i važnost čvrstih osnova međusobnog razumevanja na ovom području unapređivanjem razmene informacija u oblastima logističke politike, doktrine, struktura i naučenih lekcija.

Mogućnosti praktične saradnje ukazuju se na područjima vazdušnog saobraćaja i snabdevanja gorivom u vazduhu.

Napredak u kontroli naoružanja

Predmet rasprave NATO-a i Rusije bile su i teme vezane uz kontrolu naoružanja i mere izgradnje poverenja. U ovom domenu obe strane su ponovo potvrdile svoju podršku Sporazumu o konvencionalnim vojnim snagama u Evropi (Treaty on Conventional Forces in Europe, CFE), kao okosnici evropske bezbednosti. Napredak na ovom području zavisio je od ruske spremnosti da ispuni svoje preostale obaveze pomenuete u Završnom aktu konferencije država učesnica CFE sporazuma u Istanbulu 1999. godine, koje su se odnosile na Gruziju i Moldaviju kako bi se stvorili potrebni uslovi za ratifikaciju Dogovora o prihvatanju CFE sporazuma od strane svih 30 država koje su ga potpisale.

Civilne vanredne situacije i otklanjanje posledica katastrofa

Saradnja između NATO-a i Rusije na području odgovora na katastrofe seže u 1996. godinu, kada je potpisan Memorandum o razumevanju i planiranju u slučaju civilnih vanrednih stanja i spremnosti u slučaju katastrofa. Praktični oblici saradnje podrazumevali su zajednički rad sa ciljem bolje spremnosti u zaštiti civila i odgovoru na različite tipove vanrednih situacija. Ruski predlog rezultirao je 1998.godine osnivanjem NATO-ovog Evroatlantskog koordinacionog centra za usklađivanje odgovora na katastrofe (Euro Atlantic Disaster Response Coordination Centre, EADRCC) koji je korišten za usklađivanje pomoći pristigle iz EAPC-ovih zemalja članica za potrebe izbeglica u toku kosovske krize. Ovaj centar u različitim zemljama partnerima organizovao je i pomoć u slučajevima drugih vanrednih situacija, poput poplava, zemljotresa, klizišta, požara itd.

Prvobitno NRC je rad bio usmerio na poboljšavanje interoperabilnosti, postupaka i razmene informacija i iskustava, pa je Rusija, 2002. i 2004. godine bila zemlja domaćin dve vežbe planiranja i aktivnosti u slučaju civilnih vanrednih situacija i aktivnosti. Zajedno s Mađarskom Rusija je podržala i inicijativu za razvoj sposobnosti brzog delovanja u vanrednim situacijama izazvanim hemijskim, biološkim, radiološkim ili nuklearnim agensima.

Saradnja na području nauke

Naučna saradnja s Rusijom datira iz 1998. godine kada je potpisan Memorandum o razumevanju u naučnoj i tehnološkoj saradnji, a ruski naučnici su u poredjenju sa naučnicima iz drugih zemalja partnera znatno više iskoristili stipendije i dotacije iz NATO-ovih programa za razvoj nauke.

Glavni cilj naučne saradnje pod NRC-om odnosio se na primenu civilne nauke u odbrani od terorizma i ostalih novih pretnji kao što su detekcija eksploziva, istraživanja društvenih i psiholoških posledica terorizma, zaštita od hemijskih, bioloških, radioloških ili nuklearnih materija, informatička bezbednost i transport. Drugo područje saradnje odnosilo se na predviđanje i suzbijanje katastrofa. Problemi zaštite prirodne okoline takođe su označeni kao važno područje saradnje.

POGLAVLJE 25

NATO I UKRAJINA

Otkad je Ukrajina stekla samostalnost 1991. godine, njen odnos sa NATO-om postepeno raste. S obzirom na njen strateški položaj kao mosta između Istočne i Zapadne Evrope, odnos NATO-a i Ukrajine veoma je bitan za mir i stabilnost evroatlantskog područja.

NATO i Ukrajina su aktivni učesnici međunarodnih mirovnih operacija i rešavanja pitanja vezanih uz bezbednosne izazove. Tokom godina uspostavljen je model dijaloga i praktične saradnje i u širokom spektru drugih oblasti. Ključni aspekt partnerstva leži u podršci NATO-a i ostalih zemalja članica ukrajinskim nastojanjima u sprovođenju reformi koje su dobile novi zamah posle dramatičnih događaja 2004. godine i «Narandžaste revolucije», a koje su od izuzetnog značaja za ukrajinske aspiracije prema evroatlantskoj integraciji.

Razvoj odnosa

Formalni odnosi između NATO-a i Ukrajine započeli su 1991. godine priključenjem Ukrajine Severnoatlantskom savetu za saradnju (koji je kasnije zamenjen Evroatlantskim savetom za partnerstvo) odmah po sticanju nezavisnosti i posle raspada Sovjetskog Saveza. Ukrajina je 1994. godine bila prva zemlja članica Zajednice nezavisnih država koja se priključila Partnerstvu za mir. Tokom devedestih Ukrajina je kroz podršku NATO-ovim mirovnim operacijama na Balkanu demonstrirala svoju opredeljenost za doprinos bezbednosti evroatlantskog područja.

Predsednik Ukrajine i lideri država i vlada NATO-a 9. jula 1997. godine potpisali su u Madridu Povelju o posebnom partnerstvu (Charter for a Distinctive Partnership) između NATO-a i Ukrajine. Povelja nudi formalnu osnovu za odnose NATO - Ukrajina i mogućnost zemljama članicama NATO-a da ponovo potvrde svoju podršku suverenitetu i nezavisnosti Ukrajine, njenom teritorijalnom integritetu, razvoju demokratije, ekonomskom razvoju i statusu jedne od zemalja bez nuklearnog oružja i uz princip nepovredivosti granica. Navedene elemente Savez smatra ključnim za bezbednost i stabilnost u Srednjoj i Istočnoj Europi kao i na celom kontinentu.

Povelja je takođe dovela do formiranja Komisije NATO-Ukrajina (NATO - Ukraine Commission, NUC) koja je odgovorna za razvoj odnosa između

NATO-a i Ukrajine i za upravljanje aktivnostima saradnje. Ona predstavlja i forum za konsultacije o pitanjima bezbednosti koja su od zajedničkog interesa i ima zadatak da obezbedi odgovarajuću realizaciju odredbi povelje, donosi procene celokupne saradnje između NATO-a i Ukrajine, prati razvoj planova za buduće aktivnosti, predlaže načine za poboljšanja ili dalji razvoj saradnje. Isto tako, odgovorna je za pregled razvoja aktivnosti saradnje u okviru različitih programa poput Partnerstva za mir, kao i za aktivnosti na vojno-vojnom području koje se razvijaju u kontekstu Godišnjih radnih planova koji se donose pod pokroviteljstvom Vojnog odbora.

Sve zemlje članice NATO-a i Ukrajina imaju svoje predstavnike u Komisiji koja se redovno sastaje na nivou ambasadora i vojnih predstavnika, a povremeno ministara spoljnih poslova i odbrane i funkcionera, ili na nivou sastanaka na vrhu. Formirane su zajedničke radne grupe za određena područja kako bi se pokrenule aktivnosti na odabranim područjima kao što su reforma odbrane, naoružanje, bezbednost u privredi i saradnja na području nauke i prirodne okoline, a koje su određene poveljom o političkom savetovanju i praktičnoj saradnji. Ostala područja uključuju operativna pitanja upravljanja krizama i podrške miru, vojno-vojnu saradnju i planiranje za slučajevne civilnih vanrednih situacija.

U maju 2002. godine, neposredno uoči petogodišnjice potpisivanja povelje, Predsednik Ukrajine objavio je da je krajnji cilj Ukrajine punopravno članstvo u NATO-u.

Nešto kasnije istog meseca, na sastanku Komisije na ministarskom nivou u Rejkjaviku, ministri spoljnih poslova ponovili su svoju želju za pokretanjem odnosa na kvalitativno novom nivou, obuhvatajući i pojačane konsultacije i saradnju na političkim, ekonomskim i vojnim pitanjima.

Akcioni plan NATO-Ukrajina

Akcioni plan NATO-Ukrajina prihvaćen je na NUC-ovom sastanku ministara spoljnih poslova u Pragu, u decembru 2002. godine. Plan je izgrađen na osnovu povelje koja je i dalje Glavni oslonac u odnosima NATO-a i Ukrajine. Osnovna svrha ovog plana je da jasno artikuliše strateške ciljeve i prioritete Ukrajine u njenom nastojanju za postizanjem pune integracije u bezbednosne strukture evroatlantskog područja, kao i pružanje strateškog okvira za postojeću i buduću saradnju. Osim toga, plan takođe nastoji da produbi i proširi odnos NATO-a i Ukrajine, i sadrži zajednički formulisane principe i ciljeve koji obuhvataju politička i ekonomska pitanja, pitanja vezana uz informisanje, bezbednost, odbranu i vojna pitanja, pitanja zaštite podataka i bezbednosti i pravna pitanja.

Prihvatanje ovog Akcionog plana - u trenutku kada je NATO izrazio svoju ozbiljnu zabrinutost zbog informacija o odobrenju transfera opreme za protivvazдушnu odbranu iz Ukrajine u Irak - dokaz je snažne opredeljenosti Saveza za stvaranje čvrstih odnosa između NATO-a i Ukrajine i u podsticanju Ukrajine da u svojim nastojanjima bude što bliža evroatlantskoj integraciji. Zemlje članice NATO-a zatražile su od Ukrajine da snažno krene sa reformama u cilju jačanja demokratije, vladavine zakona, ljudskih prava i tržišne ekonomije. Takođe su naglasile da je pomoć Ukrajini u procesu reforme odbrambenih i bezbednosnih institucija Glavni prioritet saradnje NATO-a i Ukrajine.

Da bi se podržala realizacija ciljeva Akcionog plana, u okviru Komisije NATO-Ukrajina dogovoreni su takozvani Godišnji ciljni planovi (Annual Target Plans). U skladu sa tim, Ukrajina postavlja vlastite ciljeve zavisno od aktivnosti koje želi da postiže sama ili u saradnji s NATO-om. NUC nadgleda njihovu realizaciju kroz sastanke za procenu koji se održavaju dvaput godišnje, dok se izveštaj o napretku priprema svake godine.

Uvidom u napredak Akcionog plana sredinom 2004. godine, Savez je naglasio potrebu preuzimanja odlučnih koraka rukovodstva Ukrajine u obezbeđivanju slobodnih i pravednih izbora, garantovanih medijskih sloboda, vladavine prava, jačanja civilnog društva i pravosuđa, poboljšanje kontrole izvoza naoružanja i napretka u transformaciji odbrambenog i bezbednosnog sektora i raspodele finansijskih sredstava za njihovo sprovođenje. Osim toga, Savez je priznao značajan napredak Ukrajine u naporima za reformu odbrane, tačnije u završetku celovitog Pregleda obrane, koji je zahtevao temeljno preispitivanje odbrambene strukture i obimnu modernizaciju ukrajinskih oružanih snaga.

U jesen 2004. godine Savez je sa pažnjom pratio razvoj političkih događaja oko predsedničkih izbora u Ukrajini, kada su opozicija i međunarodni posmatrači osporili rezultate drugog kruga izbora, što je dovelo do «Narandžaste revolucije» i demonstracija javnosti, tako da je sud naredio njegovo ponavljanje. S obzirom na takve okolnosti odlučeno je da se odgodi sastanak Komisije NATO-Ukrajina na ministarskom nivou, prvobitno predviđen za decembar 2004. godine. Tom prilikom Generalni sekretar NATO-a obrazlažući ovo odlaganje rekao je je poštovanje slobodnih i pravednih izbora jedan od osnovnih principa Posebnog partnerstva.

U ponovljenom drugom krugu izbora pobedio je Viktor Juščenko, koji je nedugo posle predsedničke inauguracije koja je bila u januaru 2005. godine, već sledećeg meseca bio pozvan na sastanak na vrhu, u Brisel, gde su 22. februara iste godine, lideri NATO-a izrazili podršku novom predsedniku i njegovim ambicioznim reformskim planovima koji su, uopšteno, bili u skladu sa ciljevima istaknutim u Akcionom planu NATO-Ukrajina i složili da

se saradnja NATO-Ukrajina pojača u skladu sa prioritetima nove vlade.

Pojačani dijalog

Dva meseca kasnije, na NUC-ovom sastanku ministara spoljnih poslova u Viljnusu (Litvanija), 21. aprila 2005. godine, Savez i Ukrajina pokrenuli su Pojačani dijalog o aspiracijama Ukrajine za članstvo u NATO-u. Prvi konkretan korak učinjen je 27. juna 2005. godine prilikom posete Generalnog sekretara NATO-a Kijevu, kada je ukrajinska vlada i oficijelno predstavila početni dokument za raspravu o pristupanju NATO-u.

Ovaj dokument doticao se ključnih pitanja postavljenih u Studiji o proširenju NATO-a iz 1995. godine:

- unutrašnje i spoljne politike, transformacije odbrambenog i bezbednosnog sektora, kao i pravnih i bezbednosnih pitanja

- posebno su istaknuta ona područja u kojima je potreban dodatni napredak kako bi se aspiracije Ukrajine za članstvo u NATO-u što pre ostvarile.

Isti dokument predstavljao je osnov za održavanje strukturnih rasprava na nivou eksperata koje su pokrenute u septembru 2005. godine, a koje su ukrajinskim funkcionerima pružile uvid u očekivanja od Ukrajine kao potencijalne članice Saveza. S druge strane NATO-ovi funkcioneri imali su priliku da prouče reformsku politiku i kapacitete Ukrajine.

U Viljnusu Savez i Ukrajina su izneli i paket kratkoročnih aktivnosti u jačanju saradnje NATO-a i Ukrajine u ključnim oblastima reforme: učvršćivanju demokratskih institucija, jačanju političkog dijaloga, intenziviranju reformi odbrambenog i bezbednosnog sektora, poboljšanju informisanja javnosti, i društvenih i privrednih efekata reformi. Ove aktivnosti za vladu Ukrajine imaju status visokog prioriteta budući da predstavljaju ključ za uspeh demokratske reforme koju je ukrajinski narod zatražio u decembru 2004. godine. Takođe, ovo su i područja u kojima NATO može da ponuditi posebnu ekspertizu, i u nekim slučajevima, materijalnu pomoć.

Pojačani dijalog se odnosi i na pitanja posebno vezana uz moguće članstvo Ukrajine u NATO-u.

Paket kratkoročnih mera kreiran je za usmeravanje praktične saradnje u podršci hitnim reformskim ciljevima. Namena obe inicijative je dadopune i ojačaju postojeću saradnju u okviru Akcinog plana NATO-Ukrajina.

Pokretanje Pojačanog dijaloga sa Ukrajinom predstavlja prekretnicu u odnosima Ukrajine i NATO-a kao i u stremljenjima Ukrajine ka evroatlantskoj

integraciji. To je ujedno i jasna poruka NATO-ove podrške ukrajinskim aspiracijama. Međutim, ovaj proces nije garancija sigurne pozivnice za priključenje Savezu – to zavisi od aktivnosti same Ukrajine u ostvarivanju Glavnih ciljeva reforme i transformacije. Uz svu pomenutu podršku NATO-a tempo napretka ostaje u rukama Ukrajine.

Olakšavanje kontakata i saradnje

Ukrajina je bila jedna od prvih zemalja koja je otvorila diplomatsku misiju pri NATO-u 1997. godine i Vojnu misiju za vezu 1998. godine. Ukrajinsko vojno osoblje takođe služi pri Partnerskoj ćeliji za koordinaciju lociranoj u NATO- ovoj operativnoj komandi u Monsu (Belgija).

U maju 1997. godine, NATO je u Kijevu otvorio Informativno-dokumentacioni centar (Information and Documentation Centre, NIDC). Uloga centra je da bude fokus u informativnim aktivnostima namenjenih unapređivanju zajedničkih koristi partnerstva Ukrajine i NATO-a, i da ukrajinskoj javnosti objašnjava politiku Saveza. Isto tako NIDC nastoji da putem publikacija, seminara, konferencija i informativnih akademija za mlade studente i civilne službenike, širi informacije i podstiče rasprave o evroatlantskoj integraciji i bezbednosti. Štaviše, centar je otvorilo i niz informativnih punktova u nekoliko regona izvan Kijeva.

Civilno vođena NATO Kancelarija za vezu (NATO Liaison Office, NLO) otvorena je u Kijevu u aprilu 1999. godine, kako bi se omogućila neposrednija saradnja sa ukrajinskim funkcionerima i istovremeni podsticaji na korišćenje svih ponuđenih mogućnosti saradnje koje nude Povelja NATO - Ukrajina i PfP program. Kancelarija takođe aktivno učestvuje i u podršci ukrajinskim nastojanjima za reformu odbrambenog i bezbednosnog sektora, kao i u razvijanju saradnje u okviru Akcionog plana i razvijanja odnosa između funkcionera NATO-a i Ukrajine na svim nivoima. Kancelarija sadrži i odeljenje za vojnu vezu koje usko saraduje sa ukrajinskim oružanim snagama u cilju učestvovanja u zajedničkoj obuci, vežbama i NATO-ovim mirovnim operacijama. U avgustu 2004. godine otvorena je i Kancelarija za dokumente odbrane NATO-Ukrajina (NATO-Ukraine Defence Documentation Office), s ciljem da jedinicama i osoblju oružanih snaga uključeni u aktivnosti PfP-a olakša pristup dokumentaciji.

Podrška miru i bezbednosnoj saradnji

Dugi niz godina Ukrajina je sa jednim pešadijskim bataljonom, jednim mehanizovano-pešadijskim bataljonom i eskadrilom helikoptera doprinosila

mirovnim snagama u Bosni i Hercegovini kojima je rukovodio NATO. Raspoređivanje mirovnih snaga na Kosovu pod vođstvom NATO-a takodje je obuhvatilo ukrajinsku eskadrilu helikoptera i 300-tinjak mirovnjaka koji su i dalje na službi pod američkom komandom kao deo združenog poljsko-ukrajinskog bataljona.

Ukrajina dodatno doprinosi međunarodnoj bezbednosti i borbi protiv terorizma pružajući dozvole za prelet snaga raspoređenih u Avganistanu u okviru Međunarodnih snaga za pomoć bezbednosti (International Security Assistance Force, ISAF) predvodjenih NATO-om ili kao deo koalicionih snaga u američkoj operaciji «Enduring Freedom». Oko 1600 ukrajinskih vojnika bilo je raspoređeno i u Iraku, u okviru međunarodnih snaga pod vođstvom Poljske u jednom od sektora međunarodnih snaga bezbednosti koje sačinjavaju mirovnjaci iz nekoliko NATO i zemalja partnera.

Savez je pozdravio ponudu Ukrajine za pružanje pomoći u operaciji «Active Endeavour», NATO-ovoj pomorskoj operaciji na Mediteranu čiji je cilj da pomogne u odvratanju, sprečavanju i zaštiti od terorizma. Razmenom zvaničnih pisama između Generalnog sekretara NATO-a i ukrajinskog Ministra spoljnih poslova u Viljnusu 21. aprila 2005.godine, ustanovljeni su dogovorni postupci ukrajinske podrške. Ovo je otvorilo vrata kontaktima na radnom nivou za rasprave o planovima integracije ukrajinskog doprinosa pomenutoj operaciji. Podrška Ukrajine doprinela je i saradnji NATO-a i Ukrajine u borbi protiv terorizma, i povećanju interoperabilnosti između NATO-ovih i ukrajinskih vojnih snaga, dajući na taj način još jednu konkretnu dimenziju već impresivnom nizu doprinosa Ukrajine evroatlantskoj bezbednosti.

Reforma odbrambeno – bezbednosnog sektora

Saradnja na području reforme odbrambeno-bezbednosnog sektora igra ključnu ulogu u transformaciji bezbednosti Ukrajine i ostaje suštinski deo njene demokratske tranzicije. Od postizanja nezavisnosti 1991. godine i nasledstva u vidu značajnih oružanih snaga preostalih iz bivšeg Sovjetskog Saveza, Ukrajina je u procesu uspostavljanja, a potom i reforme svojih oružanih snaga i ostalih delova bezbednosnih struktura u cilju njihovog što potpunijeg usklađivanja sa zahtevima promenjenog bezbednosnog okruženja, demokratskih uslova i raspoloživih resursa. Ukrajina je zatražila podršku NATO-a u transformaciji velikih regrutnih snaga u manje, profesionalnije i pokretnije oružane snage koje bi bile sposobne da se nose sa zahtevima bezbednosti da aktivno doprinose bezbednosti i stabilnosti Evrope. NATO-ovi prioriteti u ovom kontekstu su jačanje demokratske i civilne kontrole ukrajinskih oružanih snaga i poboljšanje njihove interoperabilnosti sa snagama NATO-a.

Uviđajući važnost čitavog ovog procesa, NATO je svoju pomoć proširio i na pomoć u upravljanju reformama bezbednosnog i odbrambenog sektora. Združena radna grupa za pitanja reforme odbrane NATO-Ukrajina (Joint Working Group on Defence Reform, JWGDR) osnovni je medij za saradnju u reformi odbrambenog i bezbednosnog sektora. Grupa je formirana 1998. godine u okrilju Komisije NATO-Ukrajina, sa ciljem podsticanja inicijative u domenu civilno-vojnih odnosa, demokratske kontrole oružanih snaga, planiranja odbrane, politike, strategije i nacionalne bezbednosti. Sve države članice NATO-a i Ukrajina predstavljene su na godišnjem sastanku JWGDR-a na višem nivou, pod kopredsedavanjem pomoćnika Generalnog sekretara NATO-a za odbrambenu politiku i planiranje i zamenika ukrajinskog Sekretara saveta za odbranu i nacionalnu bezbednost, povezujući na taj način visoke funkcionere država članica NATO-a i Ukrajine. Jednom godišnje JWGDR organizuje i neformalno savetovanje na visokom nivou o reformi i politici odbrane u prisutnosti ministara spoljnih poslova NATO-a i Ukrajine i ključnih eksperata za odbranu i bezbednost.

JWGDR omogućava Ukrajini da koristi iskustava i ekspertize članica NATO-a i pritom služi i kao kanal za pružanje pomoći. Osim toga, grupa nudi i institucionalnu osnovu za saradnju sa ministarstvima i agencijama uključenim u podršku reformi odbrambeno-bezbednosnog sektora Ukrajine. Osnovni aspekti saradnje obuhvataju pomoć Ukrajini u razvoju novog koncepta bezbednosti i vojne doktrine, kao i podršku za završetak i realizaciju obimne odbrambene revizije, planiranje i finansiranje odbrane, smanjenje i konverziju vojske, formiranje oružanih snaga za brze odgovore i profesionalizaciju vojske.

JWGDR je pokrenula nekoliko inicijativa za podršku procesu transformacije ukrajinskih službi bezbednosti, uključujući i upotrebu PfP-ovog Procesu planiranja i revizije (Planning and Review Process, PARP) za podršku reformi individualnih komponenata bezbednosnog sektora Ukrajine; pomoć u vođenju procesa odbrambene revizije; organizaciju okruglih stolova sa ukrajinskim Parlamentom (Verkhovna Rada), uz učešće NATO-ovih stručnjaka i predstavnika NATO Parlamenta po temama vezanim za zakonodavni program ukrajinskog Parlamenta; podrška nastojanjima u pogledu razvijanja uloge civila u Ministarstvu odbrane i uspostavljanju efikasne organizacije odbrane; organizacija sastanaka s ciljem harmonizacije bilateralne pomoći Ukrajini; i razne oblike saradnje sa ukrajinskom Graničnom stražom, Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom za vanredne situacije. Ove aktivnosti nisu bile ograničene samo na oružane snage ili Ministarstvo odbrane, već su nastojale da daju podršku i reformama započetim u svim institucijama bezbednosnog sektora.

Nastojanjima Ukrajine u sprovođenju reformi odbrambenog i bezbednosnog sektora doprinosi i njeno učestvovanje u Partnerstvu za mir i u Procesu planiranja i revizije, što omogućava razvijanje zajedničkih ciljeva za oblikovanje strukture snaga i sposobnosti koji joj pomažu u ispunjavanju njenih ciljeva za postizanje interoperabilnosti sa NATO-om. Učestvovanje Ukrajine u ostalim aktivnostima PfP-a kroz godišnji Individualni program partnerstva obuhvata oko 400 aktivnosti uključujući učenje jezika, vojne vežbe i analize operativnih koncepata.

Toliko potrebna pomoć u sprovođenju projekata demilitarizacije, usmerena je kroz PfP-ov Poverilački fond koji pojedinim zemljama dopušta udruživanje dobrovoljnih novčanih sredstava sa ciljem povećanja kolektivnog učinka u procesima demobilizacije. Prvi takav projekt, koji je sprovela NATO Agencija za održavanje i snabdevanje (NATO Maintenance and Supply Agency, NAMSA) u svojstvu izvršne agencije, rezultirao je uništavanjem 400.000 nagaznih mina što je bio prvi korak u uništavanju zaliha blizu sedam miliona protivpešadijskih mina. Projektom je rukovala Kanada uz podršku finansijskih sredstava iz Mađarske, Poljske i Holandije. Drugi projekt PfP-ovog Poverilačkog fonda za uništenje 133.000 tona konvencionalne municije, 1.5 miliona malokalibarskog i ostalog oružja, započet je 2005. godine. Prvu trogodišnju fazu projekta, koja će prema procenama trajati 12 godina, predvodile su Sjedinjene Američke Države, kao najveći demobilizacijski projekt koji je ikada pokrenut.

Ekonomski aspekti odbrane

Saradnja sa Ukrajinom u pogledu ekonomskog aspekta odbrane ima dva smera: aktivnosti u preobuci i institucionalni dijalog fokusiran na probleme vezane uz ekonomiju odbrane, bezbednost, ekonomske aspekte reforme odbrambene industrije i evroatlantske integracije.

Kao sastavni deo dijaloga na ovom području, podstiče se razmena iskustava sa ekspertima za bezbednosne aspekte ekonomskog razvoja, obuhvatajući budžet odbrane i upravljanje odbrambenim resursima i njihovu povezanost sa makroekonomijom i restrukturiranjem odbrambenog sektora. Takođe se organiziraju kursevi ekonomije odbrane koji pokrivaju ceo proces izrade budžeta od finansijskog planiranja do finansijske kontrole.

Upravljanje ekonomskim i socijalnim posledicama reforme odbrane je osnovno područje saradnje. U skladu sa sporazumom sa ukrajinskim Nacionalnim centrom za koordinaciju koji je zadužen za društveno prilagođavanje građanskih lica otpuštenih iz vojnih službi, NATO u Ukrajini finansira i organizuje kurseve jezika i menadžmenta. Posle pokretanja

Pojačanog dijaloga sa Ukrajinom NATO je udvostručio sredstva za ove namene.

Vojno-vojna saradnja

Saradnja između vojski NATO-a i Ukrajine razvija se u okviru NATO- Ukrajina Vojnog radnog plana pod pokroviteljstvom Vojnog odbora sa . Glavni cilj je da se Ukrajini pomogne u ostvarivanju ciljeva reforme odbrane, nadovezujući se na rad koji se obavlja pod JWGDR-ovom vojnom ekspertizom.

Vojno osoblje NATO-a također je pokrenulo razvoj pravnog okvira koji bi NATO-u i Ukrajini omogućio dalji razvoj operativne suradnje. Njime je obuhvaćen PfP-ov Sporazum o statusu snaga (Status of Forces Agreement, SOFA), dodatni protokol, koji je ukrajinski parlament ratifikovao 1. marta 2000. godine, a koji je stupio na snagu 26. maja 2000.

Ovim dogovorom učesnici aktivnosti PfP oslobođeni su propisa za vize i pasoše, i imigracijskih provera pri ulasku ili izlasku sa teritorije zemlje domaćina čime se olakšava učestvovanje Ukrajine u vojnim vježbama PfP-a. Memorandum o razumevanju u podršci zemlje domaćina (Host Nation Support) ratifikovan u martu 2004. godine, dotiče se pitanja vezanih uz pravila civilne i vojne pomoći snagama Saveza smeštenim na ili u prolazu kroz ukrajinsku teritoriju bilo za vreme mira, krize ili rata. Memorandum o razumevanju u strateškom vazдушnom prevozu potpisan je juna 2004. godine čime Ukrajina pruža značajan doprinos NATO-u u transportu tereta nestandardnih dimenzija.

Širok spektar PfP-ovih aktivnosti i vojnih vježbi, kojima je Ukrajina ponekad domaćin, dopušta obuku vojnog osoblja za mirovne operacije i sticanje neposrednog iskustva u radu s oružanim snagama zemalja članica NATO-a i ostalih partnera. Viši ukrajinski oficiri redovno učestvuju na kursovima NATO-ovih fakulteta odbrane u Rimu (Italija) i u Oberammergau (Nemačka). Kontakti sa navedenim institucijama bili su ključni za formiranje novog multinacionalnog profesorskog kadra ukrajinske Akademije odbrane.

Saradnja na području naoružanja

Tehnička saradnja između Ukrajine i NATO-a na području naoružanja ima za cilj jačanje interoperabilnosti između odbrambenih sistema za pomoć ukrajinskom doprinosu za učešće u mirovnim operacijama. Sa saradnjom se krenulo kada je Ukrajina pristupila programu PfP i započela učestvovanje

u nizu radnih grupa za naoružanje koje se sastaju u okviru Konferencije direktora za nacionalno naoružanje (Conference of National Armaments Directors, CNAD) – višeg tela NATO-a koje razmatra mogućnosti saradnje između zemalja na području nabavke opreme za odbranu, stavljajući poseban naglasak na tehničke standarde. Združena radna grupa, koja se prvi put sastala u martu 2004. godine, podržava dalji razvoj saradnje na ovom području.

Planiranje za slučaj civilnih vanrednih situacija

Prostori zapadne Ukrajine izloženi su jakim poplavama; NATO zemlje i drugi partneri pružale su pomoć posle katastrofalnih poplava 1995, 1998. i 2001. godine. U skladu sa Memorandumom o razumevanju i planiranju u slučaju civilnih vanrednih situacija i pripravnosti za katastrofe, od 1997. godine osnovni cilj saradnje je da se Ukrajini pruži pomoć za što bolju pripremljenost za slučajeve vanrednih situacija i u efikasnom suočavanju sa njihovim posledicama. PFP-ove vežbe, poput one održane u ukrajinskom reonu Trans-Karpatije u septembru 2000. godine, pomažu u testiranju postupaka rešavanja posledica katastrofa (disaster relief). Sam projekt je započeo 2001. godine obuhvativši susedne zemlje s ciljem razvoja efikasnog sistema upozorenja na poplave i odgovora na katastrofe u slivu reke Tise. PFP vežbe takođe pomažu i razvoj planova i delotvornih sposobnosti za odbranu od katastrofa u slučajevima ostalih prirodnih nepogoda poput lavina, zemljotresa, ili nesreća prouzrokovanih ljudskim faktorom, ili terorističkih napada toksičnim, hemijskim, biološkim, radiološkim ili nuklearnim materijama.

Pitanja vezana za nauku i prirodnu okolinu

Ukrajina je svoje učestvovanje u NATO-vim naučnim programima započela još 1991. godine, a ona je pojačana formiranjem Zajedničke radne grupe za saradnju u nauci i zaštiti prirodne okoline. Tokom godina u pogledu korišćenja NATO-ove podrške u obliku dotacija za naučnu saradnju uz Ukrajinu je prednjačila jedino Rusija. Osim primene nauke u borbi protiv terorizma i novih pretnji, u skladu sa novim smerom NATO-ovih programa za nauku, ukrajinski prioriteti u područjima saradnje obuhvataju informacione tehnologije, mikrobiologiju i biotehnologiju, nove materijale, zaštitu prirodne okoline, i racionalnu eksploataciju prirodnih resursa. Saradnja na području zaštite prirodne okoline poglavito je fokusirana na probleme uticaja odbrambenog sektora na prirodnu okolinu. NATO je takođe sponzor i nekoliko projekata koji doprinose razvoju osnovne

infrastrukturne kompjuterske umreženosti ukrajinskih naučnih institucija i njihovom povezivanju na internet.

Odnosi sa javnošću

Paralelno sa napredovanjem Pojačanog dijaloga, za ukrajinsku vladu bilo je od izuzetne važnosti da uveri Ukrajinke kako je njen ambiciozni program reformi i aspiracija za članstvo u NATO-u od vitalnog interesa za njihovu zemlju. Jasno je da su mnogi Ukrajinci sumnjičavi u pogledu NATO-a, i da Savez povezuju sa stereotipima Hladnog rata. Stoga je NATO, kao deo kratkoročnih aktivnosti dogovorenih u Viljnusu, ukrajinskim vlastima ponudio svoju pomoć u razvoju saznanja i svesti ukrajinskog naroda o tome šta je NATO danas, i u objašnjavanju odnosa NATO - Ukrajina. Podsticanjem naroda na nove poglede prema Savezu omogućavaju nova saznanja o tome koliko se i kako NATO promenio od kraja Hladnog rata razvijajući nova partnerstva širom evroatlantskog područja sa ciljem rešavanja novih izazova, uključujući strateški odnos s Rusijom. Ukrajinsku javnost moralo se bolje upoznati i sa programom dijaloga kao i sa praktičnom, uzajamno korisnom saradnjom NATO-a i Ukrajine, koja je u nekoliko poslednjih godina, dobro uhodana na brojnim područjima. Zajedničko iskustvo u ovom domenu je osnov za dalji razvoj i svestranije odnose NATO – Ukrajina.

POGLAVLJE 26

SARADNJA SA ZEMLJAMA MEDITERANA I ŠIREG BLISKOG ISTOKA

NATO razvija neposredna bezbednosna partnerstva i sa zemljama mediteranskog regiona i šireg Bliskog istoka. To ujedno označava i pomak u prioritetima Saveza prema većoj angažovanosti u ovim strateški veoma važnim regionima, čija je bezbednost i stabilnost direktno povezana sa bezbednošću i stabilnošću evroatlantskog područja.

Aktuelni napor u razvijanju dijaloga i saradnje sa zemljama pomenutih regiona proističe iz dve ključne odluke koje su donete na NATO-ovom sastanku na vrhu u Istanbulu, u junu 2004. godine. Zemlje učesnice u NATO-ovom Mediteranskom dijalogu, koji je započeo 10 godina ranije, pozvane su na formiranje ambicioznijeg i šireg partnerstva. Paralelno s tim, pokrenuta je i nova, posebna ali komplementarna Istambulska inicijativa za saradnju sa ciljem da obuhvati zemlje šireg Bliskog istoka s preporukom za jačanje bezbednosti i stabilnosti i podsticanje obostrano korisnih bilateralnih odnosa.

Gradnja mostova saradnje i razumevanja u mediteranskom regionu i na Bliskom istoku podjednako je važna i za NATO kao i za prevladavanje nasleđenih podela Istok - Zapad. Reč je o izazovima drugačijeg tipa, ali ništa manje zahtevnim. Međutim, i onda kao i sada, prevladavanje predrasuda i iskrivljenih percepcija stvarnosti i izgradnja poverenja i tolerancije zahtevaju velike napore.

Značaj bezbednosti i stabilnosti u ovim regionima

Postoji nekoliko razloga zašto su unapređivanje dijaloga i unapređivanje bezbednosti i stabilnosti i sigurnosti u Severnoj Africi i na širem Bliskom istoku od velike važnosti za NATO. Jedan od njih je i činjenica da su brojni izazovi bezbednosti današnjice - terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje, nefunkcionišuće države (failed states) i međunarodni organizovani kriminal - zajednički i za zemlje članice NATO-a i za zemlje ovih regiona. Stoga je potrebno i zajedničko delovanje. Štaviše, suočavajući se sa ovim izazovima, NATO se uključuje i u područja izvan Evrope, kao što su to naprimer pružanje bezbednosne pomoći u Avganistanu, pomorska, antiteroristička operacija na Mediteranu ili misija obuke u Iraku. Zato je

rasprava o ovakvim procesima sa zemljama mediteranskog regiona i šireg Bliskog istoka veoma značajna.

Nestabilnost u ovim regionima, koja je posledica brojnih nerešenih političkih, socijalnih i ekonomskih problema potencijalno je zabrinjavajuća. Izraelsko-palestinski sukob na Bliskom istoku i dalje je glavni izvor napetosti. Napredak prema trajnom i celovitom rešenju ovog sukoba morao bi da bude prioritet zemalja u regionu, kao i međunarodne zajednice u celini. Budući da NATO nije uključen u mirovni proces na Bliskom istoku, Savez podržava ciljeve «Road Map» inicijative, koja predviđa korake potrebne za postizanje trajnog rešenja sukoba, a koju podržavaju i dve neposredno uključene strane i Četvorka (Quartet) koju čine Evropska unija, Rusija, Ujedinje nacije i Sjedinjene američke države.

Energetska bezbednost je drugi problem imajući u vidu da skoro 65 % evropskog uvoza nafte i prirodnog gasa prolazi Mediteranom. Sigurno i bezbednosno okruženje u ovom regionu nije samo od važnosti za zapadne zemlje koje uvoze, već i za proizvođače energije u regionu, kao i za sve zemlje uključene u transport nafte i gasa.

Mediteranski dijalog

NATO-ov Mediteranski dijalog (Mediterranean Dialogue) pokrenuo je Severnoatlanski savet 1994. godine kako bi se doprinelo regionalnoj bezbednosti i stabilnosti, postiglo bolje međusobno razumevanje, i prekinule predrasude o NATO-ovoj politici i ciljevima prema zemljama dijaloga. Tokom godina rastao je broj zemalja učesnica: Egipat, Izrael, Mauritanija, Maroko i Tunis priključili su se 1994. godine. Jordan je to učinio godinu dana kasnije, a Alžir 2000. godine.

Dijalog odražava stav Saveza da je bezbednost Evrope usko povezana sa bezbednošću i stabilnošću Sredozemlja. Taj stav bio je sastavni deo NATO-ovog prilagođavanja posthladnoratovskom bezbednosnom okruženju i predstavlja važan element NATO-ove politike otvorenosti i saradnje.

U početku, NATO je nameravao da stvori forum za izgradnju poverenja i transparentnosti na kojem bi saveznici imali priliku da se potpunije upoznaju za bezbednosnim pitanjima zemalja učesnica dijaloga i otklone iskrivljena shvatanja politike i ciljeva NATO-a. Budući da su političke rasprave od tada postale učestalije i intenzivnije i dijalog je zadobio strukture i mogućnosti za konkretniju saradnju.

Pokretanje Mediteranskog dijaloga i njegov kasniji razvoj zasnivaju se na sledećim važnim principima:

- obuhvatanju i uvažavanju određenih regionalnih, kulturoloških i političkih situacija svake pojedinačne mediteranske zemlje partnera, kao faktora u kontekstu dijaloga shvaćenog kao dvosmerna ulica u kojoj zemlje partneri zajednički učestvuju u izgradnji saradnje i koji se zasniva na iskustvu i vrednostima stečenim u NATO-om razvoju odnosa sa ostalim partnerima;
- fleksibilnosti dijaloga u pogledu učešća i sadržaja, što dopušta porast broja zemalja učesnica;
- ravnopravnom učestovanju u delatnostima saradnje i raspravama sa NATO-om. Na zemljama učesnicama dijaloga je da same odrede nivo i intenzitet učešća, ostavljajući istovremeno dovoljno prostora za vlastite specifičnosti, što je okosnica dijaloga i ključ njegovog razvoja;
- razvijanje i dopunjavanje drugih međunarodnih nastojanja poput Barselonskog procesa Evropske unije (Evromediteransko partnerstvo) i Mediteranske inicijative OEBS-a.

Mediteranski dijalog ima i političku i praktičnu dimenziju.

Politička dimenzija

Političku dimenziju dijaloga čine redovni bilateralni sastanci pojedinačnih zemalja učesnica dijaloga i zemalja članica NATO-a, kao i multilateralni zajednički sastanci svih sedam učesnica dijaloga sa zemljama članicama NATO-a. (U NATO-u bilateralni sastanci označavaju se kao «NATO+1», a oni koji uključuju sve učesnice kao sastanci «NATO+7») Svi sastanci se odvijaju na nivou ambasadora kao i na radnim nivoima. Politički dijalog obuhvata i multilateralne konferencije na nivou ambasadora i posete viših funkcionera.

Politička savetovanja s pojedinačnim učesnicama dijaloga odvijaju se godišnje na ambadorskom i radnim nivoima. Ove rasprave pružaju mogućnost razmene mišljenja i stavova o nizu pitanja važnih za bezbednosnu situaciju na Mediteranu, kao i dalji razvoj političkih i praktičnih dimenzija saradnje dijaloga.

Odluka iz Istambula o ambicioznijem i širem okviru Mediteranskog dijaloga zahteva jačanje političkog dijaloga, uključujući i organizovanje ministarskih konferencija i mogućnosti što ranijeg usvajanja zajedničke političke deklaracije.

8. decembra 2004.godine, ministri spoljnih poslova NATO-a i zemalja učesnica dijaloga sastali su se po prvi put na nivou ministara na radnoj

večeri održanoj u znak obeležavanja desete godišnjice dijaloga.

Na sastanku je naglašen zajednički stav zemalja učesnica o potrebi jačanja javne diplomatije s ciljem izgradnje pozitivnije slike, većeg poverenja i boljeg razumevanja NATO-ove politike i ciljeva među zemljama mediteranskog regiona. Kao sastavni deo ovog procesa, manifestujući novu dinamiku dijaloga, krajem 2004. godine i početkom 2005. godine, Generalni sekretar NATO-a sreo se sa ministrima i liderima vlada i država putem niza premijernih poseta zemljama učesnicama dijaloga.

Praktična dimenzija

Mediteranski dijalog takođe podstiče i praktičnu saradnju. Od 1997. godine, ustanovljen je Godišnji radni program (Annual Work Programme) koji obuhvata seminare, radionice, i ostale praktične aktivnosti. Kasnije je isti program proširen kako bi mogao da obuhvati sve veći broj aktivnosti proširen na 21 područje saradnje, posebno pokrivajući područja informisanja, nauke i prirodne okoline, planiranja za slučajeve civilnih vanrednih situacija, kontrole kriznih situacija, odbrambene politike i strategije, granične bezbednosti, malokalibarskog i lakog naoružanja, humanitarnih akcija protiv mina, odbrambene reforme i ekonomije odbrane, kao i konsultacije o terorizmu i proliferaciji oružja za masovno uništenje.

Vojna dimenzija Godišnjeg radnog programa podrazumeva poziv zemljama dijaloga na praćenje i učestvovanje u NATO-ovim i PfP-ovim vojnim vežbama, pohađanje kurseva i ostalih akademskih aktivnosti koje se odvijaju na NATO-ovim fakultetima u Oberammergau (Nemačka), i Rimu (Italija), i posete ostalim NATO-ovim vojnim telima.

Vojni program isto tako obuhvata posete lukama NATO-ovih Stalnih pomorskih snaga, obuku instruktora na licu mesta od strane pokretnih timova instruktora i posete NATO-ovih eksperata za procene mogućnosti dalje saradnje na vojnom području. Konsultativni sastanci vojnih predstavnika NATO-a i sedam zemalja učesnica Mediteranskog dijaloga na temu vojnog programa, održavaju se dvaput godišnje. U ranim fazama jačanja dijaloga, prvi službeni sastanak NATO Vojnog odbora na nivou načelnika odbrane i sedam zemalja učesnica dijaloga održan je u glavnom sedištu NATO-a u Briselu u decembru 2004. godine. Rasprave su obuhvatile snažan naglasak potrebe delotvorne razmene protivterorističkih obaveštajnih informacija i načina olakšavanja saradnje kako bi se to postiglo.

Praktična saradnja između NATO-a i zemalja Mediteranskog dijaloga jasno je izražena u prošlim i sadašnjim doprinosima Egipta, Jordana i Maroka NATO-ovim mirovnim operacijama u okviru IFOR-a i SFOR-a u Bosni i Hercegovini i snagama KFOR-a na Kosovu.

Put prema istinskom partnerstvu

Mere za jačanje saradnje sa zemljama Mediteranskog dijaloga predstavljene su na NATO-ovim sastancima na vrhu u Vašingtonu (1999.) i Pragu (2002.). Na sastanku na vrhu u Istanbulu 2004. godine, dijalog je krenuo korak napred s ciljem njegovog podizanja na nivo istinskog partnerstva.

Uzimajući u obzir činjenicu da su porasle mogućnosti delotvorne saradnje sa zemljama učesnicama dijaloga, lideri NATO-a izneli su predlog za ambicioznije i šire partnerstvo. Namera ove odluke bila je da se uzmu u obzir interesi zemalja učesnica dijaloga i da se osloni na iskustva i sredstva NATO-a razvijena u okvirima ostalih partnerstava. Pritom bi najvažniji ciljevi Mediteranskog dijaloga ostali nepromenjeni, ali s razvojem praktičnih oblika saradnje u fokusu budućnosti. Posebni ciljevi imaju za svrhu jačanje političkog dijaloga, postizanje interoperabilnosti (odnosno poboljšanje sposobnosti vojske zemalja učesnica dijaloga za rad sa snagama NATO-a), doprinos u borbi protiv terorizma i saradnju na području odbrambenih reformi.

Svrha predloga je jačanje i širenje praktične saradnje u nizu prioriternih područja kao što su: zajedničko nastojanje za što bolje objašnjavanje transformacije NATO-a i njegovih naporu ostvarivanju saradnje; promovisanje vojno-vojnih oblika saradnje s ciljem postizanja interoperabilnosti; proširenje prostora za učestvovanje vojnih snaga zemalja dijaloga u NATO-ovim operacijama odgovora na krize poput pružanja humanitarne pomoći i pomoći u slučajevima katastrofa, potrage i akcijama spasavanja i mirovnim operacijama; promocija demokratske kontrole oružanih snaga i transparentnosti u planiranju i finansiranju odbrane; borba protiv terorizma, naprimer efikasna razmena obaveštajnih podataka i saradnja u kontekstu NATO-ovih pomorskih, antiterorističkih mera na Mediteranu; doprinos NATO-ovom radu u odnosu na pretnje oružjem za masovno uništenje; razvijanje saradnje u sferi granične bezbednosti, naprimer povezano s borbom protiv terorizma ili sa suzbijanjem širenja malokalibarskog i lakog naoružanja i krijumčarenjem; jačanje saradnje u planiranju za slučaj civilnih vanrednih situacija, obuhvatajući u slučaju katastrofe i mogućnost traženja pomoći od Evroatlantskog koordinacionog centra za usklađivanje odgovora na katastrofe smeštenog u glavnom sedištu NATO-a .

Podsiche se saradnja i u nizu ostalih pitanja koja podrazumevaju kontrolu vazdušnog saobraćaja, naoružanje, pojmove odbrambenih i bezbednosnih aspekata, odbrambenu reformu i ekonomiju odbrane, pitanja nauke i prirodne okoline, logistiku, pitanja zdravstva, meteorološka pitanja, okeanografiju, standardizaciju, vežbe i obuku, vojno obrazovanje, uvežbavanje i pitanja doktrina.

Pojačana saradnja mogla bi da obuhvati izrazitiju eksploataciju mehanizama poput politike poverilačkih fondova koja je pružila podršku projektima kao što su uništenje mina i druge municije u nizu zemalja učesnica programa Partnerstva za mir, razvoja akcionog plana i pojedinačnih programa saradnje, savet mogućnosti učestvovanja u programima obrazovanja i obuke, i vežbama. U vidu su i postupci za odgovarajuće zakonske i bezbednosne mere i dogovore oko udruživanja za olakšavanje potpunog uključivanja mediteranskih partnera u spomenute aktivnosti.

Istambulska inicijativa za saradnju

U posebnom ali dopunskom poduhvatu na sastanku na vrhu u junu 2004. godine, Savez je pokrenuo Istambulsku inicijativu za saradnju, pozivajući na učešće sve zainteresovane zemlje šireg Bliskog istoka, počev sa zemljama članicama Saveta za saradnju Persijskog zaliva (Bahrein, Katar, Kuvajt, Oman, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati). Do polovine 2005. godine, Bahrein, Kuvajt, Katar i Ujedinjeni Arapski Emirati su prihvatili poziv i Savez se nada da će njihov primer slediti i ostale zemlje. Cilj je negovanje zajedničkih bilateralnih odnosa sa zemljama regiona kao načina jačanja regionalne bezbednosti i stabilnosti, s posebnim naglaskom na praktičnu saradnju na području odbrane i bezbednosti. Ključni prioriteti su borba protiv terorizma i suzbijanje širenja oružja za masovno uništenje. Inicijativa dopunjava druge međunarodne procese i inicijative vezane za ovo područje uključujući i NATO-ov paralelni ali različit Mediteranski dijalog, ne preslikavajući već postojeće procese niti težeći pokretanju političke rasprave o pitanjima za koja su prikladniji drugi forumi.

Inicijativa je otvorena prema onim zainteresovanim zemljama u regionu koje podržavaju njene ciljeve i koje su voljne da razvijaju i sprovede dogovorene radne planove u skladu sa vlastitim idejama i predlozima. Kada je reč o Mediteranskom dijalogu, on se zasniva na principu zajedničkog vlasništva koji podrazumeva potpuno poštovanje zajedničkih interesa NATO-a i zemalja učesnica, uzimajući u obzir njihovu različitost i posebne potrebe. Inicijativa je fokusirana na praktičnu saradnju na definisanim područjima gde NATO može da pruži i stvoriti «dodatnu vrednost» - odnosno na područjima gde ekspertizom i iskustvom može da pomaže u stvaranju mogućnosti za doprinos dugotrajnom miru i bezbednosti u regionu kroz oblike saradnje koji u ostalim kontekstima nisu dostupni.

Ostvarivanje ove inicijative u praksi zasniva se na posebnim aktivnostima koje uključuju različite oblike saradnje i pomoći, primenjujući naučene lekcije i odgovarajuće mehanizme i sredstva prenesena iz drugih NATO-

ovih inicijativa poput Partnerstva za mir i Mediteranskog dijaloga. Takve aktivnosti, skrojene prema pojedinačnim potrebama, mogu da uključe konsultacije po pitanju odbrambenih reformi, budžeta i planiranja i civilno-vojnih odnosa; vojno- vojnu saradnju sa svrhom poboljšanja interoperabilnosti kroz učestvovanje u odabranim vežbama usavršavanja i programima obuke; pojedinačno učešće u NATO-ovim mirovnim operacijama; borbu protiv terorizma putem razmene informacija i pomorske saradnje; pružanje podrške Savezu u suzbijanju pretnje oružjem za masovno uništenje; promociju saradnje u sferi granične bezbednosti u pogledu borbe protiv terorizma ili suzbijanja širenja malokalibarskog i lakog naoružanja i ilegalnog saobraćaja; saradnju u područjima vezanim uz planiranje za slučajeve civilnih vanrednih situacija.

NATO je razvio program praktičnih aktivnosti u ovim važnim područjima što čini osnov pojedinačnih radnih planova za zajednički razvoj i realizaciju sa zainteresovanim zemljama.

Kao i u slučaju Mediteranskog dijaloga, preduslov za uspeh inicijative je da zemlje regiona na ove ciljeve i aktivnosti gledaju kao vlastite. Prihvatajući ovaj preduslov, NATO je u junu 2004. godine objavio dokument koji se odnosi na potrebu jasnog shvatanja NATO-a i ciljeva inicijative među vladama i kreatorima javnog mnjenja u zemljama učesnicama. Dokument predlaže stavljanje naglaska na zajedničko nastojanje javne diplomatije i procese redovnog konsultovanja kako bi se omogućio uvid u mišljenja zemalja učesnica u skladu sa postupnim razvojem i sporvodjenjem inicijative.

POGLAVLJE 27

SARADNJA SA ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Sukobi i nestabilnost na Balkanu tokom devedesetih predstavljali su direktnu pretnju interesima bezbednosti zemalja članica NATO-a i široj evropskoj bezbednosti prvo u Bosni i Hercegovini, a potom na Kosovu i u BRJ Makedoniji * (vidi IV. deo)..

Kriza na Kosovu 1999. godine podstakla je međunarodnu zajednicu na preispitivanje svoje angažovanosti i na prihvatanje obuhvatnijeg pristupa bezbednosti i stabilnosti. To se manifestovalo pokretanjem NATO-ove Inicijative za Jugoistočnu Europu kao i Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope. Od tog vremena, NATO-ov doprinos u izgradnji bezbednosti i stabilnosti u Jugoistočnoj Evropi sa mirovne operacije proširio se u unapređivanje bezbednosne saradnje u regionu.

Inicijativa za Jugoistočnu Evropu

NATO-ova Inicijativa za Jugoistočnu Europu (South East Europe Initiative, SEEI) pokrenuta je na sastanku na vrhu u Vašingtonu, u aprilu 1999. godine, s ciljem unapređenja regionalne saradnje i dugoročne bezbednosti i stabilnosti u regionu.

Inicijativa se zasniva na četiri stuba: Konsultativnom forumu za bezbednosna pitanja Jugoistočne Evrope¹; Otvorenoj ad hoc radnoj grupi (Ad Hoc Working Group, AHWG) za regionalnu saradnju u Jugoistočnoj Evropi pod nadležnošću Evroatlantskog saveta za partnerstvo (EAPC); Radne mehanizme Partnerstva za mir (PfP); i Ciljane programe bezbednosne saradnje za zemlje regiona.

Konsultativni forum se prvi put sastao tokom NATO-ovog sastanka na vrhu u Vašingtonu, a potom na nivou ambasadora u glavnom sedištu NATO-a. Konsultativni forum trenutno obuhvata zemlje članice NATO-a i i partnerske zemlje jugoistočne Evrope (Albanija, Hrvatska, Moldavija, Makedonija*, Bosna i Hercegovina Srbija i Crna Gora).

---

1 Pakt za stabilnost pokrenula je Evropska unija u maju 1999. godine. Potom je i službeno usvojen na međunarodnoj konferenciji u Kelnu (Nemačka) 10. juna 1999. godine i stavljen pod okrilje Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju. Cilj pakta je da doprinese trajnom miru, blagostanju i stabilnosti u Jugoistočnoj Evropi putem celovitog i usklađenog delovanja, okupljajući zemlje iz regiona i druge zainteresovane države i organizacije sposobne da tome doprinesu i uspostavlja posebne mehanizme za koordinaciju zajedničkih aktivnosti.

EAPC-AHWG je uočio važnost ideja unapređenja regionalne saradnje koju je potrebno razvijati. Te ideje su uključene u niz aktivnosti kreiranih prema modelu aktivnosti koji se realizuje u okviru NATO-ovog programa Partnerstvo za mir.

Metodologija inicijative PfP-a koristi se u obradi brojnih pitanja značajnih za Jugoistočnu Evropu, poput transparentnosti u odbrambenom planiranju, upravljanju krizama i upravljanju sistemom odbrane. Aktivnosti radionica po ovim pitanjima kreirane su tako da se odnose na ceo region. Neke od aktivnosti vode zemlje učesnice iz regiona uz pomoć NATO-a, a druge sam NATO. S namerom međusobnog dopunjavanja time se doprinosi unapređivanju stabilnosti kroz regionalnu saradnju i integraciju.

Za koordinaciju regionalnih projekata formirana je Grupa za upravljanje bezbednosnom saradnjom za Jugoistočnu Evropu (South East Europe Security Cooperation Steering Group, SEEGROUP). Grupa se redovno sastaje u glavnom sedištu NATO-a u Briselu i najvećim delom je fokusirana na širenje uloge zemalja učesnica u upravljanju regionalnim projektima i u realizaciji godišnjeg Akcionog plana. Projekti uključuju komparativnu studiju strategija nacionalne odbrane zemalja regiona (SEESTUDY); razmenu policijsko-vojnih informacija i drugih informacija o ranom upozorenju, sprečavanje sukoba i upravljanje kriznim situacijama (SECHANGE); rad na smanjenju širenja i jačoj kontroli malokalibarskog i lakog naoružanja; upravljanje granicama i bezbednost; podršku reformi odbrane; poboljšanje saradnje u jačanju antiterorističkih sposobnosti (SEEPRO); aktivnosti planiranja za slučajeve civilnih vanrednih situacija; i organizaciju razmene informacija iz oblasti bezbednosti.

Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora izrazile su želju za priključenjem programu Partnerstva za mir. NATO je bio spreman na dobrodošlicu kao zemlje partnere u trenutku kada one ispune niz uslova, poput potpune saradnje sa Međunarodnim sudom za ratne zločine počinjene na prostorima nekadašnje Jugoslavije - hapšenje i izručenje sudu optuženika za ratne zločine - i ključne odbrambene reforme.

Kako bi se ovim zemljama pomoglo u realizaciji potrebnih reformi, 1997. godine je osnovan poseban Program bezbednosne saradnje sa Bosnom i Hercegovinom, u junu 2004. godine krenulo se sa nizom «Mera za saradnju sa Srbijom i Crnom Gorom», a u julu 2004. godine pokrenut je Poseban program saradnje.

NATO nudi savete i ekspertizu i po pitanjima preobuke viška oficirskog kadra kao dela strukture reforme oružanih snaga. Ovaj NATO-ov projekt ostvaruje se u okviru Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope i u saradnji

FBD: PRIRUČNIK ZA NATO

sa Svetskom bankom i drugim donatorima. Isti projekt primenjen je i na Bugarsku i Rumuniju tokom njihovih priprema za pristup NATO-u. Do sredine 2002. godine, više od 5000 vojnih oficira iskoristilo je program preobuke. Isti proces je stoga bio proširen na druge zemlje zapadnog Balkana - Albaniju, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru i Makedoniju. Time je pružena prilika novim članicama NATO-a koje su učestvovala u ovom projektu da postanu donatori ekspertize ostalim zemljama partnerima. Pokrenut je i rad na zatvaranju vojnih objekata u Jugoistočnoj Evropi i njihova prenamena za civilne potrebe.